

ELM

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Rəyasət Heyətinin orqanı

Qüvvət elmdədir...

Nizami Gəncəvi

HAYKA

Орган Президиума Национальной академии наук Азербайджана

SCIENCE

Newspaper of the Presidium of the Azerbaijan National Academy of Sciences

№ 01 (1441)

Cümə, 10 yanvar 2025-ci il

Qəzet 1984-cü ildən nəşr olunur

Azərbaycan Respublikasında 2025-ci ilin "Konstitusiya və Suverenlik İli" elan edilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

Müstəqil və suveren dövlətə sahib olmaq, milli-mənəvi dəyərlərə, həmrəylik, humanizm, ədalət və qanunun aliliyi prinsiplərinə əsaslanan inkişaf etmiş cəmiyyət qurmaq yüzillər boyu Azərbaycan xalqının ən böyük arzusu olmuşdur. Tarixin müxtəlif mərhələlərində kənar müdaxilələrə, məhrumiyyətlərə baxmayaraq, xalqımız milli kimliyini, mübarizə ruhunu qoruyub saxlamış, öz ideallarına həmişə sadıq qalmış və XX əsrin sonlarında dövlət müstəqilliyini bərpa etmişdir.

1991-ci il oktyabrın 18-də qəbul edilmiş "Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi haqqında" Konstitusiya Aktında yeni Konstitusiyanın hazırlanması nəzərdə tutulsa da, 1991-1993-cü illərdə hakimiyyətin yarıtmaz fəaliyyəti cəmiyyət həyatının bütün sahələrində kəskin böhrana, ölkədə anarxiyanın yaranmasına gətirib çıxarmış, dövlət idarəçiliyi mexanizmləri formalaşdırılmamış, qanunçuluğun, vətəndaşların azad, təhlükəsiz yaşamaq hüququnun təmin edilməsi mümkün olmamışdır.

Yalnız 1993-cü ildə xalqın tələbi ilə yenidən hakimiyyətə qayıtmış Ümummilli Lider Heydər Əliyevin böyük xilaskarlıq missiyası sayəsində ölkəmizdə cərəyan edən təhlükəli proseslərin qarşısı alındı, ictimai-siyasi sabitlik təmin edildi və müasir dövlət quruculuğu üçün etibarlı zəmin yarandı. Ulu Öndərin bilavasitə rəhbərliyi ilə hazırlanmış və 1995-ci il noyabrın 12-də qəbul olunmuş Azərbaycan Respublikasının ilk Konstitusiyası ölkəmizdə genişmiqyaslı qanunvericilik və institusional islahatların əsası təşkil etdi. Bu Konstitusiya dövlətimizin müstəqilliyinin, suverenliyinin və ərazi bütövlüyünün qorunması, hüquqi, dünyəvi dövlət quruculuğu, vətəndaşlarımızın layiqli həyat səviyyəsinin, dünya ölkələri ilə dostluq və əmin-amanlıq şəraitində əməkdaşlığın təmin edilməsi kimi ali niyyətlərin həyata keçirilməsi üçün mühüm qanunvericilik bazası rolunu oynamışdır.

Konstitusiyanın preambulasında Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin, suverenliyinin və ərazi bütövlüyünün qorunması başlıca niyyətlərdən biri kimi bəyan edilmişdir. Lakin Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü nəticəsində torpaqlarımızın 20 faizinin 30 ilə yaxın işğal altında qalması Azərbaycan Respublikasının suveren hüquqlarının həmin ərazilərdə tətbiqinə imkan verməmişdir. Ermə-

nistanın işğalçılıq siyasətinə son qoyulması və ölkəmizin ərazi bütövlüyünün, suverenliyinin bərpa edilməsi Azərbaycan xalqının milli ideyasının əsas məqsədlərindən birinə çevrilmiş, cəmiyyətimizin bütün resursları bu taleyüklü vəzifənin həllinə yönəldilmişdir.

2020-ci il sentyabrın 27-də Ermənistanın tərribatlarına cavab olaraq başlanmış Vətən müharibəsində tarixi qələbə və 2023-cü il sentyabrın 19-20-də həyata keçirilmiş uğurlu antiterror əməliyyatı nəticəsində ölkəmizin ərazi bütövlüyü və suverenliyi tam bərpa edilmiş, Azərbaycan Konstitusiyasının hüquqi qüvvəsi işğaldan qaldırıldığı bütün ərazilərdə bərqərar olmuşdur. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2024-cü il 19 sentyabr tarixli 294 nömrəli Sərəncamına əsasən, sentyabrın 20-si Azərbaycan Respublikasında Dövlət Suverenliyi Günü elan edilmişdir.

Bu gün Azərbaycan Respublikası xalqımızın milli maraqlarını rəhbər tutaraq, yeni reallıqlar şəraitində müstəqil siyasətini daha cəsarətlə, prinsipiallıqla davam etdirir, Konstitusiyanın tələblərinə və öz suveren hüquqlarına əsaslanaraq, qarşıda duran strateji hədəflərə doğru inamla irəliləyir.

Konstitusiyamızın bəyan etdiyi niyyətlərdən biri kimi ərazi bütövlüyümüzün və suverenliyimizin tam bərpa olunduğunu, 2025-ci ildə Konstitusiyamızın qəbul edilməsinin 30-cu və Vətən müharibəsində qələbəmizin 5-ci ildönümünü nəzərə alaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq **qərara alıram**:

1. 2025-ci il Azərbaycan Respublikasında "Konstitusiya və Suverenlik İli" elan edilsin.

2. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyası Azərbaycan Respublikasında 2025-ci ilin "Konstitusiya və Suverenlik İli" elan edilməsi ilə bağlı tədbirlər planına dair təkliflərini bir ay müddətində hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 28 dekabr 2024-cü il

Dövlət büdcəsindən maliyyələşən bir sıra təşkilatlarda çalışan işçilərin əməkhaqlarının artırılması haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq, əhalinin rifahının yaxşılaşdırılması və sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi məqsədilə **qərara alıram**:

1. Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsindən maliyyələşən aşağıdakı təşkilatlarda çalışan rəhbər və digər işçilərin aylıq vəzifə maaşları 2025-ci il yanvarın 1-dən orta hesabla 15 faiz artırılsın:

1.1. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyəti və Aparatı, Gəncə bölməsinin Aparatı;

1.2. Heydər Əliyev Mərkəzi;

1.3. "Azərbaycan Milli Ensiklopediyası" Elmi Mərkəzi;

1.4. Azərbaycanda Atatürk Mərkəzi;

1.5. Azərbaycan Respublikasının dövlət arxivləri və onların filialları, rayon (şəhər) dövlət arxivləri;

1.6. Azərbaycan Respublikasının Narkomanlığa və Narkotik Vasitələrin Qanunsuz Dövriyyəsinə Qarşı Mübarizə üzrə Dövlət Komissiyasının daimi fəaliyyət göstərən işçi qrupu;

1.7. Əsir və itkin düşmüş, girov götürülmüş vətəndaşlarla əlaqədar Dövlət Komissiyasının işçi qrupu;

1.8. Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi;

1.9. Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin Aqrar İnnovasiya Mərkəzinin Aparatı;

1.10. Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi yanında Maliyyə Elm -Tədris Mərkəzi;

1.11. Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin Mədəniyyət üzrə Elmi -Metodiki və İxtisasartırma Mərkəzi;

1.12. Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin Dövlət Film Fondu;

1.13. Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin tabeliyində Quba şəhərində "Soyqırımı memorial kompleksi";

1.14. Azərbaycan Respublikası Müdafiə Sənayesi Nazirliyinin Milli Aerokosmik Agentliyinin Aparatı;

1.15. Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin Məhkəmə -Tibbi Ekspertiza və Patoloji Anatomiya Birliyi və Məhkəmə Psixiatrik Ekspertiza Mərkəzi;

1.16. Azərbaycan Respublikası Dövlət Turizm Agentliyinin Milli Kulinariya Mərkəzi;

1.17. Azərbaycan Respublikası Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin tabeliyində Mənəvi Deyərlərin Təbliği Fondu;

1.18. icra hakimiyyəti orqanlarının nəzdindəki mərkəzləşdirilmiş mühasibatlıqlar.

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti: 2.1. bu Sərəncamın 1-ci hissəsində nəzərdə tutulan qurumlarda çalışan rəhbər və digər işçilərin vəzifə maaşlarının yeni məbləğlərini təsdiq etsin;

2.2. bu Sərəncamdan irəli gələn digər məsələləri həll etsin.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 7 yanvar 2025-ci il

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi yanında Toponimiya komissiyasının tərkibi haqqında Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin QƏRARI

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 92-ci maddəsinə rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qərar alır:

1. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi yanında Toponimiya komissiyası aşağıdakı tərkibdə təşkil edilsin:

Akimova Elnarə Seydulla qızı - Milli Məclisin deputatı, filologiya üzrə elmlər doktoru;

Cəfərov Nizami Qulu oğlu - Azərbaycan Atatürk Mərkəzinin müdiri, akademik;

Ələkbərov Əziz Yusif oğlu - Milli Məclisin deputatı, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru;

Həbibbəyli İsa Əkbər oğlu - AMEA-nın prezidenti, akademik;

Hüseynova Mahirə Nağı qızı - Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin prorektoru, filologiya elmləri doktoru;

İsgəndərov Anar Camal oğlu - Milli Məclisin Elm və təhsil komitəsinin sədri, tarix elmləri doktoru, professor;

İsmayılov Elçin Mirhüseyn oğlu - AMEA-nın Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun Toponimika şöbəsinin müdiri, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent;

Quliyev Musa İsa oğlu - Milli Məclisin Əmək və sosial siyasət komitəsinin sədri, tibb üzrə fəlsəfə doktoru;

Məmmədov Hikmət Baba oğlu - Milli Məclisin deputatı, siyasi elmlər doktoru, professor;

Nağısoylu Möhsün Zəlabdin oğlu - AMEA-nın müşaviri, akademik;

Rüstəmcanlı Sabir Xudu oğlu - Xalq şairi, filologiya üzrə elmlər namizədi;

İskəndərov Cavid Nizami oğlu - Milli Məclis Aparatının Dövlət quruculuğu, inzibati və hərbi qanunvericilik şöbəsinin İnzibati

ərazi və bələdiyyə məsələləri üzrə qanunvericilik sektorunun müdiri.

2. Komissiyanın işinin təşkili Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının Dövlət quruculuğu, inzibati və hərbi qanunvericilik şöbəsinə tapşırılsın.

Sahibə QAFAROVA,
Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin sədri

Bakı şəhəri, 29 dekabr 2024-cü il

AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli Türkiyə Elmlər Akademiyasının fəxri üzvü seçilib

AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli Türkiyə Elmlər Akademiyasının (TÜBA) fəxri üzvü seçilib. Bu münasibətlə TÜBA-nın prezidenti professor Müzəffər Şəkar tərəfindən AMEA prezidentinə göndərilən təbrik məktubunda deyilir:

"Hörmətli Prof. Dr. İsa Həbibbəyli, Türkiyə Elmlər Akademiyası (TÜBA) adından Akademiyaya Şurasının 17 dekabr 2024-cü il tarixli, 372 №-li qərarı ilə TÜBA-nın Fəxri üzvü seçilməyiniz münasibətilə ürəkdən təbriklərimizi çatdırmağa şadam. Bu şərəfli tanınma Sizin elm və Akademiyaya verdiyiniz diqqətəlayiq töhfələrin təzahürüdür və Sizi cəmiyyətimizdə görməkdən şərəf duyuruq.

Fəxri üzvlük haqqında sertifikatın TÜBA Baş Assambleyasının növbəti yığıncağı zamanı və ya daha uyğun olarsa, Türkiyəyə növbəti səfəriniz zamanı təqdim ediləcəyini məmnuniyyətlə bildirmək istərdik. Baş Assambleyada iştirak etmək qərarına gəldiyiniz təqdirdə, tədbirin təfərrüatları ilə əlaqəli Sizə məlumat veriləcək.

İcazə verin TÜBA adından tədqiqat sahəinizdə verdiyiniz əvəzsiz töhfəyə görə sizə dərin minnətdarlığımızı bildirim. Biz tərəddüdsüz olaraq inanırıq ki, TÜBA-ya üzvlüyünüz gələcək əməkdaşlıq imkanlarına yol açacaq və Sizinlə Akademiya arasında möhkəm əməkdaşlıq və dostluq əlaqələrini gücləndirəcək.

Yeni ili qarşılamağa hazırlaşdığımız bu vaxtda biz, həmçinin fürsətdən istifadə edərək 2025-ci ilin Sizə və ailənizə xoşbəxt, sağlam və firavan keçməsi üçün ən xoş arzularımızı çatdırırıq.

Hörmətlə,

Professor Müzəffər Şəkar
Türkiyə Elmlər Akademiyasının prezidenti
27 dekabr, 2024"

"Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi" çoxcildliyinin növbəti cildləri çapa hazırlanır

Ədəbiyyat İnstitutunda ilin yekunları ilə bağlı müşavirə

AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunda 2024-cü ilin yekunları ilə bağlı daxili müşavirə keçirilib.

Tədbirdə AMEA-nın prezidenti, Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru akademik İsa Həbibbəyli, müəssisənin rəhbərliyi və bir sıra şöbələrin müdirləri iştirak ediblər.

İclasda 10 cildlik "Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi"nin 7-ci cildinin (I kitab) nəşrinin tamamlanması, eləcə də "Ədəbiyyat tarixi"nin "Müstəqillik dövrü Azərbaycan ədəbiyyatı" cildinin nəşrə hazırlıq vəziyyəti və digər məsələlər müzakirə olunub.

Direktor müavini filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Mehman Həsəni, şöbə müdiri filologiya elmləri doktoru Asif Rüstəmli və başqaları müzakirəyə çıxarılan nəşrlər barədə məlumat veriblər.

Akademik İsa Həbibbəyli çapı nəzərdə tutulan çoxcildlik nəşrlərin vaxtında və keyfiyyətlə hazırlanması barədə müvafiq tövsiyə və tapşırıqlarını diqqətə çatdırıb.

AMEA rəhbəri Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun 2024-cü ildəki fəaliyyətini yüksək qiymətləndirib, elmi-tədqiqat müəssisəsinin kollektivinə növbəti ildə uğurlar arzulayıb.

Akademik İsa Həbibbəyli Şota Rustaveli adına Gürcü Ədəbiyyatı İnstitutunun tədbirində çıxış edib

AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli Şota Rustaveli adına Gürcü Ədəbiyyatı İnstitutunun keçirdiyi tədbirdə çıxış edib.

"Zoom" platforması üzərindən baş tutan görüşdə Gürcü Ədəbiyyatı İnstitutundan direktor müavini filologiya elmləri doktoru, professor Maka Elbakidze və institutun Rusiya Tədqiqatları Mərkəzinin rəhbəri filologiya elmləri doktoru İvane Amiranxanşvili və başqaları iştirak ediblər.

Akademik İsa Həbibbəyli AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun Şota Rustaveli adına Gürcü Ədəbiyyatı İnstitutu ilə birgə uzun illərdir sıx əməkdaşlıq edərək birgə layihələr həyata keçirdiyini söyləyib. Qeyd edib ki, elmi müəssisələrin əməkdaşlarının 2017-2020-ci illərdə Nizami Gəncəvi və Şota Rustaveliyə dair apardıqları birgə tədqiqatların nəticəsi "Nizami Gəncəvi və Şota Rustaveli" monoqrafiyasında əksini tapıb və sözügedən kitab 2021-ci ildə Bakıda və Tbilisidə Azərbaycan, gürcü və ingilis dillərində kitab halında nəşr olunub.

Akademik İsa Həbibbəyli, həmçinin təriflər arasında mövcud əməkdaşlıq və gələcəkdə həyata keçirilməsi mümkün olan layihələr barədə də təkliflərini səsləndirib.

Gürcü Ədəbiyyatı İnstitutunun direktor müavini filologiya elmləri doktoru, profes-

sor Maka Elbakidze, institutun Rusiya Tədqiqatları Mərkəzinin rəhbəri filologiya elmləri doktoru İvane Amiranxanşvili və başqaları çıxışlarında AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu ilə Şota Rustaveli adına Gürcü Ədəbiyyatı İnstitutunun əməkdaşlıq əlaqələrindən danışdı-

lar. Bu əməkdaşlıq üzrə yüksək elmi nəticələrin əldə olunduğunu bildiren gürcü alimləri birgə layihələrə dair fikirlərini bölüşüblər.

Görüş zamanı qarşılıqlı maraq doğuran məsələlər ətrafında geniş fikir mübadiləsi aparılıb.

Pakistan İslam Respublikasının Müslim İnstitutunun direktoru, Cunaqad Ştatının Baş naziri, doktor Sahibzadə Sultan Əhməd Əlidən

Hörmətli akademik İsa Həbibbəyli, AZAL-ın təyərəsinin qəzaya uğraması xəbəri Müslim İnstitutunun rəhbərliyi və kollektivini dərin kədərliyə gətirib. Bu kədərli gündə biz Azərbaycan xalqının yanında dayıq. Allah bütün dünyasını dəyişənlərə rəhmət ehsan, yarıllara şəfa versin.

Hörmətlə,

Sahibzadə Sultan Əhməd Əli,
Pakistan İslam Respublikasının Müslim
İnstitutunun direktoru,
Cunaqad Ştatının Baş naziri, doktor

Pakistan Ədəbiyyat Akademiyasının prezidenti, professor Nəcibə Arifdən

Hörmətli İsa Həbibbəyli, İnsanların tələfatı ilə nəticələnən təyərə qəzası ilə bağlı faciəvi xəbər bizi dərin kədərliyə gətirib. Pakistan xalqı adından həlak olanların ailələrinə, Azərbaycan hökumətinə və xalqına dərin hüznə başsağlığı veririk. Bu çətin anda dualarımız sizinlədir.

Allah dünyasını dəyişənlərin ailələrinə səbir versin. Biz Azərbaycan xalqı ilə həmrəylik və kədərimizi bölüşürük.

Hörmətlə,

Nəcibə Arif,
Pakistan Ədəbiyyat Akademiyasının prezidenti,
professor

Doktorantura təhsili: mövcud vəziyyət, beynəlxalq təcrübə və qarşıda duran vəzifələr

AMEA Rəyasət Heyətinin iclası

Dekabrın 27-də Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Rəyasət Heyətinin iclası keçirilib.

Tədbirdə AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli, Rəyasət Heyətinin üzvləri, Rəyasət Heyəti aparatının şöbə müdirləri və aidiyyəti şəxslər iştirak ediblər.

İclası giriş sözü ilə akademik İsa Həbibbəyli açaraq tədbirin gündəliyi barədə məlumat verib.

Əvvəlcə Azərbaycan Hava Yollarına (AZAL) məxsus səmşin təyərəsinin Qazaxıstanın Aktau şəhəri yaxınlığında qəzaya uğraması nəticəsində həlak olanların xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilib.

İclasda müzakirə olunan birinci məsələ "Doktorantura təhsili: mövcud vəziyyət, beynəlxalq təcrübə və qarşıda duran vəzifələr" haqqında olub.

Akademik İsa Həbibbəyli bildirib ki, AMEA-nın tarixində ilk dəfə olaraq Rəyasət Heyəti aparatının şöbə müdiri Rəyasət Heyətinin iclasında məruzə ilə çıxış edir və bu istiqamətdə həyata keçirilən islahatlar gələcəkdə də davam etdiriləcək.

Daha sonra AMEA-nın Rəyasət Heyəti aparatının Elm və təhsil şöbəsinin müdiri filologiya elmləri doktoru Sərxan Xavəri "Doktorantura təhsili: mövcud vəziyyət, beynəlxalq təcrübə və qarşıda duran vəzifələr" mövzusunda məruzə ilə çıxış edib. Məruzəçi elmi fəaliyyətin ən mühüm istiqamətini təşkil edən doktorantura təhsili vasitəsilə yüksəkixtisaslı kadr hazırlığı sahəsində mövcud vəziyyətə toxunub, beynəlxalq təcrübəni nəzərdən keçirməklə qarşıda duran bir sıra vəzifələri diqqətə çatdırıb. Məruzədə beynəlxalq təcrübə kontekstində respublikada doktorantura təhsili ilə bağlı mövcud vəziyyət və beynəlxalq təcrübə, əsasən, iki aspektdən - "Doktorantura təhsili ilə bağlı institusional səviyyədə mövcud vəziyyət və beynəlxalq təcrübə" və "Doktorantura təhsili ilə bağlı məzmun səviyyəsində mövcud vəziyyət və beynəlxalq təcrübə", nəzərdən keçirilib.

S.Xavəri məruzəsində birinci istiqamət üzrə doktorantura təhsilini tənzimləyən mövcud normativ-hüquqi bazanı nəzərdən keçirib, ali təhsilin üçüncü səviyyəsi olaraq doktorantura təhsilinin hüquqi və fəlsəfi spesifikasiyasını, struktur özəlliklərini Boloniya prinsipləri kontekstində dəyərləndirib. Bundan əlavə, AMEA-da doktorantura təhsili, onunla bağlı mühüm statistik göstəricilər, AMEA-da doktorantura təhsili ilə bağlı elm sahələri və ixtisaslar, onların elmi müəssisələr üzrə paylanma-

sı, elmi müəssisələrin elmi istiqamətlər və elmi problemlər üzrə koqnitiv institutlaşması modelləri kimi məsələlər də diqqət mərkəzinə gətirilib. Həmçinin, dünya elminin yeni çağırışları, İKT-nin, süni intellekt texnologiyalarının inkişafı, multidissiplinar, transdissiplinar tendensiyaların artdığı bir şəraitdə doktorantura təhsil səviyyəsi üzrə ixtisasların təsnifatına yenidən baxmaq zərurəti, respublikada doktoranturaya illik qəbul planı, qəbul və müdafiə edənlərin sayı arasında nisbət, bu istiqamətdə mövcud tendensiyalar və onların ehtimal olunan nəticələri, dissertasiyaların qiymətləndirilməsində mövcud mexanizmlər və beynəlxalq təcrübə (səlist və qeyri-səlis yanaşmalar), AMEA-da doktorantura təhsili ilə bağlı beynəlxalq əlaqələr və s. məsələlər məruzədə əksini tapıb.

Məruzədə ikinci əsas istiqamət olaraq məzmun səviyyəsində doktorantura təhsili ilə bağlı beynəlxalq təcrübə və respublikada mövcud vəziyyət nəzərdən keçirilib. Burada doktorantura təhsilinin məzmun spesifikasiyası, beynəlxalq təcrübədə PhD-nin fəlsəfi platforması, ən ümumi modeldə elmi-tədqiqat prosesinin məntiqi ardıcılığı, elmi fakt və düşüncə konstruksiyası arasında münasibətlər, elmi problemin formulə "problemi", elmi problemin həm elmi, həm də dövlətin, millətin və bəşəriyyətin sosial-iqtisadi, mədəni-mənəvi və ideoloji inkişafı baxımından aktuallığı, Azərbaycanda doktorantura təhsilinin məzmununa yanaşmalar, elmlər və fəlsəfə doktoru hazırlığı üzrə elmi-tədqiqat işlərinin - dissertasiyaların hazırlanmasında məzmun səviyyəsində müşahidə olunan xarakterik problemlər diqqətə çatdırılıb.

Məruzə dinləniləndikdən sonra mövzu ətrafında geniş müzakirələr aparılıb. Müzakirələrdə akademiklər Arif Həşimov, Dilqəm Tağıyev, Rəsim Əliquliyev, İradə Hüseynova, Gövhər Baxşəliyeva, AMEA-nın müxbir üzvü Ərtegin Salamzadə, riyaziyyat üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Fərid İmranov, professor İlham Məmmədov və fəlsəfə elmləri doktoru Füzuli Qurbanov çıxış edərək məruzəni yüksək qiymətləndirib, doktorantura təhsili sahəsində mövcud problemlərə toxunub, təkliflərini səsləndiriblər.

Məsələ ilə bağlı çıxış edən akademik İsa Həbibbəyli elminin gələcəyi üçün AMEA-da doktorantura təhsilinin səviyyəsinin yüksəldilməsinin vacibliyini bildirib. Qeyd edib ki, doktorantura qarşı diqqət və qayğı daha da artırılmalı, institut rəhbərləri və şöbə müdirləri tərəfindən elmi məqalələrin nəşridə və digər

təşkilati işlərdə bütün zəruri dəstək verilməlidir. AMEA rəhbəri qarşıdakı hədəflər sırasında doktorantura təhsili haqqında əsasnamənin yenilənməsi üçün təkliflərin hazırlanması, doktorantura təhsilinin dünya təcrübəsinə uyğunlaşdırılması olduğunu bildirib.

Rəyasət Heyəti tərəfindən məruzədə və müzakirələrdə irəli sürülən təkliflər nəzərə alınaraq doktorantura təhsil səviyyəsində, dünya təcrübəsi nəzərə alınmaqla, yüksəkixtisaslı elmi kadrların hazırlanması prosesinin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı təkliflərin hazırlanması, dissertasiya mövzularının müəyyənləşdirilməsində tədqiq olunan elmi problemin elmilik, obyektivlik, aktuallıq (ölkənin real sosial-iqtisadi və mədəni-mənəvi inkişafı ilə bağlı tələblərin həllinə yönəlməsi) və əhəmiyyətlilik (həm milli maraqlar, həm də beynəlxalq çağırışlar baxımından tətbiq imkanlarının olması) kimi meyarları nəzərə alınmaq şərti ilə elmlər doktoru və fəlsəfə doktoru hazırlığı üzrə doktorant və dissertantlar üçün elmi müəssisələrdə mövzular bankının yaradılması, son dövrlər dünya elmində baş verən sürətli dəyişikliklər, İKT-nin, süni intellekt texnologiyalarının, multidissiplinar və transdissiplinar tədqiqatların inkişafı, əmək bazarının tələblərinin dəyişməsi və s. nəzərə alınmaqla, digər aidiyyəti dövlət qurumları ilə qarşılıqlı əməkdaşlıq şəraitində "Ali təhsilin doktorantura səviyyəsi üzrə ixtisasların Təsnifatı"nın təkmilləşdirilməsi istiqamətində təkliflərin hazırlanması, elmi müəssisələrdə doktorantların iş planlarının yerinə yetirilməsində nəzərin ciddiləşdirilməsi, doktorant və dissertantlara elmi bilik və sənətlərinin aşılınması üçün tədbirlərin həyata keçirilməsi və s. məsələlərlə bağlı müvafiq qərar qəbul edilib, Akademiyanın aidiyyəti qurumlarına tapşırıqlar verilib.

İclasda müzakirə edilən növbəti məsələ 2025-ci il üzrə AMEA-da aparılacaq elmi-tədqiqat işlərinin əhatəli planının təsdiq edilməsi haqqında olub. Akademik İsa Həbibbəyli bildirib ki, AMEA-nın Humanitar və İctimai Elmlər bölmələrində müzakirə olunaraq təsdiq edilən planlar AMEA Rəyasət Heyəti aparatının Elm və təhsil şöbəsi tərəfindən sistemləşdirilərək, AMEA Rəyasət Heyətinin müzakirəsinə təqdim edilib.

Rəyasət Heyəti tərəfindən 2025-ci il üzrə AMEA-da aparılacaq elmi-tədqiqat işlərinin əhatəli planı təsdiqlənib və görülmüş işlər barədə rüblük və illik yekun hesabatın müvafiq elmi bölmələrə təqdim olunması tapşırılıb.

Daha sonra iclasda AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasının 100 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında məsələ müzakirə edilib. Kitabxananın direktoru texnika elmləri doktoru Hüseyn Hüseynov bildirib ki, 2025-ci ilin avqust ayında Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Mərkəzi Elmi Kitabxanasının yaradılmasının 100 illi tamam olur. 4 noyabr 1923-cü ildə Azərbaycanı Tədqiq və Təbیب Cəmiyyətinin Biblioqrafiya bürosunun fəaliyyətə başlaması ilə Kitabxananın yaradılmasına start verilib, 19 avqust 1925-ci ildə Cəmiyyətin Mərkəzi Şurasının Rəyasət Heyətinin iclasında Biblioqrafiya bürosunun işi ilə kitabxana işinin birləşdirilməsi haqqında qərarla Kitabxana hüquqi baxımdan təsis edilmişdir.

Qeyd olunub ki, son iki il ərzində yenilənən Akademiyaya hərəkatı kontekstində AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəylinin təşəbbüsü ilə Mərkəzi Elmi Kitabxana da yeni islahatlar mərhələsinə qədəm qoyub. Bu islahatların əsas hədəfini "Elektron Kitabxana" konsepsiyası çərçivəsində bilikləri saxlama, qoruma və İKT imkanlarını təmin etmə funksiyası ilə yanaşı, bu istiqamətdəki fəaliyyətin elmi-tədqiqat sahəsinə istiqamətləndirilməsi təşkil edir. Vurğulanıb ki, bu gün kitabxananın yenilənən fəaliyyətinin ana xəttini dünyada baş verən kitabxana-informasiya prosesləri kontekstində oxuculara xidmət sisteminin müasir modelinin hazırlanması və həyata keçirilməsi təşkil edir.

Rəyasət Heyəti tərəfindən AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasının 100 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında qərar qəbul olunub.

İclasda müzakirə edilən növbəti məsələ isə AMEA-nın Lənkəran Regional Elmi Mərkəzinin "Elmi əsərləri" (İctimai-humanitar və təbiət elmləri seriyası) jurnalının təsis edilməsi haqqında olub.

Akademik İsa Həbibbəyli bildirib ki, AMEA-da həyata keçirilən genişmiqyaslı islahatların mühüm istiqamətlərindən birini regional elmi bölmə və mərkəzlərin elmi fəaliyyətlərinin müasir tələblər səviyyəsində qurulması, regionların özünəməxsus xüsusiyyətlərini nəzərə alınmaqla onların elmi fəaliyyətinin daha da təkmilləşdirilməsi təşkil edir. Bu istiqamətdə fəaliyyətin daha sistemli və məqsədmüvafiq təşkilini təmin etmək üçün AMEA rəhbərliyi mətəmədi olaraq regional elmi bölmə və mərkəzlərin elmi fəaliyyəti ilə yerində yaxından tanış olur, alimləri dinləyir, müvafiq tapşırıqlar verir.

Akademik İsa Həbibbəyli Lənkəran Regional Elmi Mərkəzinin bu ay

keçirilən hesabat iclasında iştirak etdiyini xatırladı və mərkəzin elmi fəaliyyətinin daha da gücləndirilməsi, regionun özünəməxsus spesifik xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla elmi əlaqələrin daha da genişləndirilməsi ilə bağlı bir sıra tövsiyə, təklif və tapşırıqlar verdiyini söyləyib.

Sözündən tapşırıqlardan irəli gələrək mərkəz rəhbərliyi Lənkəran Regional Elmi Mərkəzinin "Elmi əsərləri" (İctimai-humanitar və təbiət elmləri seriyası) adlı elmi jurnalının təsis edilməsi ilə bağlı AMEA prezidentinə müraciət edib.

AMEA Rəyasət Heyəti tərəfindən qeyd olunanları nəzərə alaraq, Lənkəran Regional Elmi Mərkəzinin "Elmi əsərləri" (İctimai-humanitar və təbiət elmləri seriyası) jurnalının təsis edilməsi haqqında qərar qəbul olunub və Redaksiya Heyəti təsdiqlənib.

İclasda müzakirə olunan növbəti məsələ AMEA-da elektron sənəd dövriyyəsinə keçidin təmin edilməsi və qarşıda duran vəzifələr haqqında olub.

Məsələ ilə bağlı çıxış edən AMEA-nın akademik-katibi akademik Arif Həşimov bildirib ki, AMEA-da Elektron Sənəd Dövriyyəsi Sistemini (ESDS) yaradılması və səmərəli fəaliyyəti ilə bağlı bir sıra tədbirlər görülmüş, şəbəkə infrastrukturunun yenilənməsi, elektron elmin inkişafı və digər sahələr üzrə əməli addımlar atılmışdır. Bildirib ki, həyata keçirilən işlər nəticəsində AMEA-da yaradılmış Elektron Sənəd Dövriyyəsi Sistemi ölkə üzrə Rəqəmsal Sənəd Dövriyyəsi altsistemində inteqrasiya olunub və digər dövlət orqanları (qurumları) ilə sənəd mübadiləsinin aparılması təmin edilib.

Daha sonra AMEA-nın Rəyasət Heyəti aparatının Sənədlərlə iş və protokol şöbəsinin müdiri filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Əsmər Əliyeva çıxış edərək AMEA-da Elektron Sənəd Dövriyyəsi Sistemini təşkil edən istiqamətdə görülmüş işlər barədə məlumat verib. Qeyd edib ki, AMEA-nın Rəyasət Heyəti aparatının və tabeliyindəki qurumların Elektron Sənəd Dövriyyəsi Sistemində qoşulması məqsədilə ASAN Xidməti ilə birgə fəaliyyət təşkil olunmuş, istifadəçi profillərinin yaradılması və təlimlərin keçirilməsi təmin edilmişdir. Bununla yanaşı, Elektron Sənəd Dövriyyəsi Sistemində (ESDS) real vaxt rejimində istifadəyə keçid mərhələli şəkildə təşkil olunmuşdur. Ə.Əliyeva bildirib ki, AMEA-nın Rəyasət Heyəti aparatı və tabeliyindəki elmi müəssisə, təşkilat və mərkəzlərdə sənədlərin dövriyyəsinin elektronlaşdırılmasına keçid prosesi uğurla başa çatdırılıb.

Şöbə müdiri Elektron Sənəd Dövriyyəsi Sistemində keçiddən sonra sistemdə istifadəyə dair bir sıra statistik rəqəmləri də təqdim edib.

Məsələ ilə bağlı çıxış edən akademik İsa Həbibbəyli AMEA-nın qısa müddət ərzində ölkə üzrə Elektron Sənəd Dövriyyəsi Sistemində qoşulması istiqamətində Sənədlərlə iş və protokol şöbəsinin xüsusi fəaliyyət göstərdiyini, şöbənin əməkdaşları tərəfindən Akademiyanın elmi müəssisə və təşkilatlarında müvafiq şəxslərə təlimlər keçildiyini bildirərək şöbənin fəaliyyətini yüksək qiymətləndirib.

İclasda həmçinin akademik Cavad Abdinovun 85 illik yubileyi haqqında qərar qəbul olunub.

Elm və əməkdaşlıq dünyanı xilas edəcək

Ötən il noyabrın 11-22 tarixlərində dünyamızın varlığını və planetimizin gələcəyini təhlükə altında qoyan qlobal iqlim problemlərini dərk etməklə xilas yolu arayan tərəqqipərvər bəşəriyyətin diqqəti tam şəkildə Azərbaycanın paytaxtı Bakı şəhərinə yönəldi. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransının 29-cu sessiyası (COP29) böyük uğurla baş tutdu və çox mühüm qərarlar qəbul edilməklə qarşıya qoyulan məqsədlərin əksəriyyətinə nail olundu.

COP29-un proqramlarında Elm, Texnologiya və İnnovasiya Rəqəmsallaşma Günündə yer alan "Xəzər Hövzəsində Dönüş Nöqtəsi: Çevik Reaksiya və Adaptasiya Strategiyaları üçün Regional Siyasət Çərçivəsi", "Davamlı su resurslarının idarəedilməsi üzrə innovativ yanaşmalar", "Xəzər dənizinin ekoloji vəziyyətinə dair elmi panel" interaktiv panel sessiyaları və Qida, Kənd Təsərrüfatı və Su Günündə yer alan "Aşağı emissiyalı və dayanıqlı ərzaq sistemləri üçün elm və innovasiya", "COP-dan COP-a qırac-qıda irsləri: qlobal iqlim məqsədlərinə nail olmağın açarı" və sairə tədbirlərin hər birində növbəti illər üçün dünya elmi qarşısında duran başlıca prioritet məsələlərdən söz açılmış, heç bir problem in elm, yüksək texnologiyalar və innovasiyaların birbaşa iştirakı olmadan aradan qaldırılmasının mümkün olmayacağı dəfələrlə vurğulanmışdır.

Bütün tədbirlərdə, görüşlərdə aparılan rəsmi və qeyri-rəsmi müzakirələrdə iqlim dəyişikliyinə təbii ekosistemlərin dayanıqlığına, bioloji müxtəlifliyə, torpaq və sığın su resurslarına, ərzaq və kənd təsərrüfatı sistemində davamlı məntəsinə aid çoxsaylı faktlara diqqət çəkilmişdir.

Yeri gəlmişkən, həm yerli, həm də qlobal miqyasda elm tərəfindən ərzaq və bioloji təhlükəsizliyə müasir yanaşmaların tətbiqi ilə töhfə verilməsi AMEA-nın Biologiya və Tibb Elmləri Bölməsinin daim diqqət mərkəzində olmuşdur. Ölkədə tədqiqatlar üçün bölmə tərəfindən müəyyən edilmiş prioritet istiqamətlərdən ikisi ("Biomüxtəlifliyin, torpaq və su ehtiyatlarının müasir yanaşmalarla tədqiqi, bərpası, mühafizəsi, səmərəli istifadəsi, elektron məlumat bazaları və xəritələrinin yaradılması", "Bioloji proseslərin molekulyar-genetik və fiziki-kimyəvi əsasları, genom, proteom və metabolom tədqiqatları, yeni bio-, nano- və postgenom texnologiyalarının fundamental və tətbiqi əsaslarının işlənilməsi", "Müasir təsərrüfatda və tibbdə tətbiqi) əsasən qeyd edilən problemlərə və müasir yanaşmalarda onların həllinə hədəflənmişdir.

COP29-un gedişində iqlim dəyişikliklərinin dünyanı ərzaq təhlükəsizliyinə yaratdığı xüsusi təhlükə də başlıca müzakirə mövzularından olmuşdur. Müzakirələrdə qeyd edilmişdir ki, 2022-ci ildə 738,9 milyon insanın aclıqla üzləşdiyini və 3,1 milyardan çox insanın sağlam qidalanmaya çıxışının olmadığını nəzərə almaqla, qlobal istixana qazı emissiyalarının təxminən 30 faizini təşkil edən kənd təsərrüfatı sistemi təcili olaraq transformasiya edilməlidir.

Müvafiq beynəlxalq, regional və milli təşkilatların, mütəxəssislərin, ekspertlərin iştirakı ilə keçirilmiş tədbirlərdə, o cümlədən BMT-nin ərzaq və kənd təsərrüfatı təşkilatı (FAO), Kənd Təsərrüfatı Tədqiqatları üzrə Beynəlxalq Məşvərətçi Qrup (CGIAR) və digər

beynəlxalq qurumların birgə keçirdikləri "Aşağı emissiyalı və dayanıqlı ərzaq sistemləri üçün elm və innovasiya" mövzusunda toplantıda mövcud problemləri aradan qaldırılmasında, iqlim dəyişikliyinə fəsadlarına qarşı mübarizədə, onların təsirinə yumşaldılmasında digər amillərlə yanaşı, elm və innovasiyaların xüsusi rolu olduğu döndürülmüşdür.

Azərbaycanda da fermerlər əvvəllər heç vaxt yaşamadıkları problemlərlə qarşılaşırlar: iqlim göstəricilərində kəskin sancımlar, daha yüksək orta temperatur, həddindən artıq isti günlərin sayının artması, vegetasiya mərhələlərində dəyişmələr, bəzən hədsiz quraqlıq, bəzən yüksək nəmlik stressi, suvarma sistemlərinin şoranlığa rəvac verməsi, xəstəlik və zərərvericilərin iqlimin təsiri ilə artması.

Ümumiyyətlə, COP29 dövründə ən çox müzakirə edilən mövzulardan biri də meşə sistemləri, müxtəlif məqsədlərlə meşələrin məhv edilməsi, bunun isə çayların, bulaq və kəhrizlərin qurumasına, torpaqların deqredasiyaya uğramasına, torpaq sürüşmə və uçqunlarına rəvac verməsi olmuşdur. Meşələrin qırılması ziyanın yalnız yarıdır, fotosintez prosesində fəal iştirak edərək atmosferi oksigenlə zənginləşdirmək əvəzinə qırılan ağacların oduncağı yanacaq, sənaye xammalı və sairə kimi istifadə olunaraq karbon emissiyasının daha da artmasına vəsile olur.

Təbii yaşılıqların, eləcə də kənd təsərrüfatının uyğunlaşması üçün bitkilər uyğunlaşmalıdır, lakin onların yenilənən iqlimlərdə həyat üçün dirəniş göstərməsini, məhsuldarlığını saxlamasını, xəstəlik və zərərvericilərə qarşı davamlılığını təmin edəcək heç bir "iqlim dəyişikliyi geni", heç bir "sehirli çubuq" yoxdur.

COP29-un tədbirlərində iqlim dəyişikliklərinin fəsadlarının yumşaldılması, adaptasiya mexanizmlərinin, elmi nailiyyətlərin və innovasiyaların tətbiqi ilə bağlı Azərbaycanca beynəlxalq mərkəzlərlə əməkdaşlığı da nəzərə almaqla müəyyən təcrübə toplanmışdır.

İqlim dəyişiklikləri dövründə ərzaq və kənd təsərrüfatı sisteminin davamlılığı üçün ilk şərtlərdən biri əkin üçün şəraitə və tələblərə uyğun bitkilərin seçilməsi, əkinçilikdə diversifikasiyaya nail olunmasıdır. Burada söhbət həm növlərə, həm də növdaxili - sort və hibrid müxtəlifliyindən gedir. Torpaq-iqlim şəraiti, yağıntıların mövdu və proqnozlaşdırılan səviyyəsi, yeraltı sular, temperatur, torpaq və suda duzların miqdarı, üfüqün tərəfi, meyilliyi və s. amillər nəzərə alınmaqla əkiləcək bitki növlərinin, daha sonra isə bu növlərə aid sort və hibridlərin seçilməsi, onların toxumçuluğunun təmin edilməsi elmin vəziyyəsidir.

Geniş miqyasda genetik müxtəlifliyin mövcudluğu, qiymətli nümunələrin yaxşı qorunub saxlanması, onların bitki yaxşılaşdırılması proqramlarında səmərəli istifadəsi mühüm rola malikdir. Əkinçilik Elmi Tədqiqat İnstitutunda,

digər sahə institutlarında böyük genofond toplanmış, bu nümunələr ICARDA (Quraq Ərazilərdə Kənd Təsərrüfatı Tədqiqatları üzrə Beynəlxalq Mərkəz) və CIMMYT-in (Buğda və Qarğıdalının Yaxşılaşdırılması üzrə Beynəlxalq Mərkəz) pitomniklərindən gətirilən on minlərlə nümunə ilə birgə seleksiya proqramlarında səmərəli istifadə olunmuşdur və indi də olunur.

İqlim dəyişikliyinə qarşı elmi fəaliyyətlərdə davamlılıq və uyğunlaşma əlamətlərinə malik bitki genetik ehtiyatlarının, xüsusən mədəni bitkilərin və xalq seleksiyası sortlarının toplanması, öyrənilməsi və mühafizəsi vacib mərhələdir. Akademik Cəlal Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi Genetik Ehtiyatlar İnstitutunda yaradılmış Milli Genbankda, ölkədə mövcud olan digər genofond kolleksiyaları və bağlarında toplanmış və tədqiq edilmiş genetik müxtəliflik seleksiya proqramlarında daim dəyişən mühitədə davamlı yeni sort və hibridlərin yaradılmasında istifadə olunur. Tek son 6-7 il ərzində ölkə üzrə 70-dən çox bu cür sort rayonlaşdırılmışdır.

Yabani bitki və vətəşi heyvan müxtəlifliyinin, xüsusən qırmızı siyahı növlərinin itmək təhlükəsindən mühafizə edilməsi olduqca vacibdir. İtmək təhlükəsində olan bitki növlərinin müvafiq şəraitlərlə olan genbanklarda, nəbatat bağlarında toplanaraq qorunub saxlanması və lazım gəldikcə reintroduksiya fəaliyyətlərinin həyata keçirilməsi böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu baxımdan təbii növlərin mühafizəsi və təbliği sahəsində yüksək təcrübəyə malik Beynəlxalq Təbiət Mühafizəsi Birliyi (IUCN, 1948), Ümumdünya Təbiəti Mühafizə Fondu (WWF, 1961), BMT-nin Ətraf Mühitə Programı (UNEP, 1972), BMT-nin Biomüxtəliflik üzrə Konvensiyasının icraçı katibliyinin və digər beynəlxalq təsisatların, eləcə də IDEA kimi yerli biomüxtəlifliyin bərpasında mühüm rol oynayan milli təşkilatların COP29-un işində, COP29 sədrliyi ilə birgə keçirilən tədbirlərdə, panel müzakirələrində fəal şəkildə iştirak etmələri olduqca tədqiqatçı və sevindirici faktlardır.

COP29 Sədrliyi, IUCN və UNEP tərəfindən təşkil edilmiş "Qlobal Liderlərin Dəyirmi Masa tədbiri: Təbiətlə bağlı müsbət gələcəyə və Paris Sazişinin Məqsədlərinə nail olmaq üçün İqlim Fəaliyyətinin və Biomüxtəlifliyin Mühafizəsinin Uyğunlaşdırılması", COP29 Sədrliyi ilə Rio Konvensiyalarının (UNFCCC, CBD, UNCCD) birgə əməkdaşlığı çərçivəsində keçirilmiş "Rio-Trio Təşəbbüsünə həsr olunmuş yüksək səviyyəli tədbir", IDEA-nın IUCN-lə birgə "IUCN-in Qırmızı Siyahısının planetimi-

zi xilas etmək üçün çağırışı", WWF-lə birgə "Dəyişən iqlimdə bəbirlərin gələcəyinin təmin edilməsi" tədbirləri böyük maraqla qarşılanmış və gələcək fəaliyyətlərlə bağlı bir sıra qərarların əldə edilməsinə təkan vermişdir.

Bu təşkilatların da bütün müzakirələrdə vurğuladıkları kimi, mövcud olan və itirilmə təhlükəsi ilə üzləşən dəyərli genetik müxtəlifliyin qorunmasına təminat vermək üçün dünya miqyasında, xüsusən böyük dövlətlər tərəfindən daha davamlı institusional və maliyyə tədbirləri görülməlidir.

Ölkə üçün aktual olan adaptiv su və torpaq qoruyucu texnologiyaların, biomüxtəlifliklə bağlı problemlərin innovativ yanaşmalarla tədqiqi üzrə də Azərbaycanda müəyyən işlər görülür, lakin bunlar əsasən ənənəvi monitorinqlərin keçirilməsi, yeni texnologiyaların transferi və tətbiqi ilə məhdudlaşır. Milli tədqiqat sisteminin dünya səviyyəsinə çıxaraq proseslərə daha dərin və daha fəal nüfuz etməsinə ehtiyac vardır.

Ətraf mühitlə, təbiətin, biomüxtəlifliyin öyrənilməsi və qorunması, ərzaq təhlükəsizliyi, insan sağlamlığı ilə bağlı tədqiqatlar sistemində rəqəmsallaşdırılma ölkənin əsas prioritetlərindəndir. Bir fakt qeyd edə bilərik ki, 2020-ci ildən etibarən ölkədə su və torpaqlardan istifadənin yüksək səmərəliliyinin təmin olunmasına xidmət edən Elektron Kənd Təsərrüfatı İnformasiya Sistemi yaradılmışdır. İqlimlə əlaqəli tədqiqatlarda, xüsusən proqnozlaşdırma, ekspert proqramlarının hazırlanmasında məşinöyrenmə üsullarının, süni intellektin tətbiqi gündən-günə genişlənir.

Rəqəmsallaşdırma və digər yüksək texnologiyalar da daxil olmaqla, elm və innovasiyaların tətbiqinə xüsusi ehtiyac olan digər sahə seleksiyasının məqsədyönlüliyünü artırmaq və müddətini qısaltmaqla bitkilərdə sürətlə dəyişən iqlim və torpaq şəraitinə uyğunlaşmanı vaxtında təmin etməkdən ibarətdir. Azərbaycanda genidəyişdirilmiş bitkilərdən istifadə qadağandır. Ölkə zəngin biomüxtəlifliyə malikdir, GMO bitkiləri isə ətraf mühitlə bərabər, bu müxtəlifliyi çirkləndirir, həşərat faunasına ziyan vərə bilər. Ona görə də seleksiyada ənənəvi metodlarla molekulyar-genomik texnologiyalarının vəhdəti arzuolunandır.

Bu istiqamətdə Azərbaycanda son illərdə həm maddi-texniki baza, həm kadr hazırlığı, həm də tədqiqatların intensivləşdirilməsi baxımından müəyyən irəliləyişlərə nail olunmuşdur. Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi Molekulyar Biologiya və Biotexnologiyalar İnstitutunda aparılan tədqiqatlar nümunə göstərilə bilər. Burada qeyd olunmuş istiqamətlərdə bir sıra mühüm fundamental və tətbiqi nailiyyətlər əldə olunmuş, rəqəmsal fenomiks, genomiks, molekulyar, biokimyəvi, morfo-fizioloji və biofiziki parametrlərin bioinformatik proqramlarla kompleks müqayisəli analizinin nəticələri artıq davamlı sortların yaradılmasında birbaşa tətbiq edilmişdir.

Bu gün dünyanın inkişaf etmiş ölkələrində davamlılıq kimi multimedialı əlamətlərin genetik "arxitekturası"nın təyini üzrə tədqiqatlarda artıq iri-miqyaslı genetik analizlər aparılır. Bu baxımdan son tədqiqatlarımızda buğda genomunda yüksək dəqiqliklə təsərrüfat əhəmiyyətli multimedialı əlamətlərin genetik izlərini identifikasiya et-

mək məqsədilə GWAS (genome-wide association studies) - bütöv genom üzrə qiymətli əlamətlərlə ilişikli assosiasiyaların təyini analizi aparılmışdır.

COP29 göstərdi ki, həm ümumən dünyada, həm də ayrı-ayrı ölkələrdə iqlim-stres amillərinin fəsadlarına qarşı davamlı sistemlərin qurulması və bu işdə elmin yüksək iştirakının təmin olunması üçün iri həcmdə maliyyə yatırımlarına ehtiyac var. Bəzi inkişaf etmiş dövlətlərin etinasızlığına baxmayaraq, müxtəlif səviyyələrdə qəbul edilmiş qərarlar bu sahədə də irəliləyişlərə nail olunacağına inam yaradır.

Azərbaycan "yaşıl dünya" naminə öz imkanlarından, o cümlədən maliyyə resurslarından maksimum istifadə təcrübəsi nümayiş etdirir. İşğaldan azad edilmiş ərazilərin "yaşıl inkişaf" prinsiplərinə uyğun inkişafı istiqamətində önəmli layihələrə start verilməsi bunun sübutudur. Hazırda qarşıya Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda, eləcə də Naxçıvan MR-də "sifir emissiya"ya nail olunması kimi çox mürəkkəb bir vəzifə qoyulmuşdur. Böyük qayıdış ərazilərində artıq ağıllı, süni intellekt metodlarına əsaslanan müəssisələrin, yaşayış məntəqələrinin yaradılmasına başlanmışdır. Bütün bu faktlar COP29-un yüksək kürsülərindən də dəfələrlə qeyd edilmiş və dünyanın "yaşıl gündəliyi"ndə qalmaqda davam edəcəkdir.

COP29-da iqlim dəyişikliyinə insan sağlamlığına təsiri də geniz şəkildə ən yüksək səviyyələrdə müzakirə olunmuş, bu problemin qoyuluşu, şərh və həll yollarının axtarışına bir neçə tədbir həsr edilmişdir. Burada "Vahid Sağlamlıq yanaşması: İnsan inkişafı naminə sahələrarası işbirliyinin artırılması" mövzusunda yüksək səviyyəli "dəyirmi masa" qeyd edilə bilər. Tədbirdə "Dəyişən iqlimdə davamlılığın artırılması: Daha sağlam gələcək üçün Azərbaycanın Vahid Sağlamlıq yanaşması" və "Vahid Sağlamlığın tətbiqi üzrə dörd tərəfin birgə yanaşması: Effektiv sahələrarası işbirliyi yolu ilə daha böyük təsiri nail olunması" mövzularında sessiyalar keçirilmişdir.

COP29 bir daha göstərdi ki, bu gün iqlimdən doğan problemlərin həlli kompleks elmi, multidisiplinar yanaşma tələb edir, burada tədqiqat və innovasiyalar təkə texnoloji irəliləyişlərə deyil, həm də effektiv siyasi mövqə və qərarlar, adekvat potensialın və texniki yardımlar vasitəsilə araşdırmalar üçün əlverişli mühitin yaradılmasını tələb edir. COP29-un da aşkar göstərdiyi kimi, Azərbaycan elə bir inkişaf səviyyəsinə çatmışdır ki, iqlimin doğurduğu problemlərin həlli texniki və maliyyə resursları, eləcə də siyasi iradənin mövcudluğu baxımından tamamilə mümkündür.

COP29-un Bakıda keçirilməsinin bir müsbət nəticəsi də onun Azərbaycanda insan kapitalının inkişafına verdiyi töhfələr hesab edilə bilər.

İnanırıq ki, COP29 Azərbaycanın müvafiq elm sahələrinə, elmi mühitə yeni ruh gətirəcək, problemlərin daha aydın dərk edilməsi, elmi prioritetlərin düzgün qoyulması, atılacaq addımların sistemli xarakteri, elm və innovasiyalar istiqamətlərinə investisiya qoyuluşları tezliklə dünyada və ölkədə daha böyük və uzunmüddətli faydaların əldə olunmasına imkan verəcəkdir.

İradə HÜSEYNOVA,
AMEA-nın vitse-prezidenti,
akademik

"Vikipediya"nın Azərbaycan dili bölməsində keyfiyyət göstəricisi 50-yə yüksəldi

WIKİPEDIYA
Azad Ensiklopediya

Ölkəmizdə könüllü qruplar tərəfindən "Vikipediya"nın Azərbaycan dili bölməsində məqalələrin yaradılması və mövcud məqalələrin zənginləşdirilməsi istiqamətində səmərəli fəaliyyətlərini uğurlu şəkildə davam etdirirlər.

Azərbaycan "Vikipediya" icmasının üzvləri Azərbaycan dilində olan məqalələrinin sayının çoxalması istiqamətində sistemli şəkildə çalışırlar.

Artıq Azərbaycan dili bölməsində məqalələrin sayı 200 mini keçib. Mövcud olan redak-

tlərin sayı 8 milyona çatmaqdadır. Bu ay redaktərlərin sayının 8 milyonu keçməsi gözlənilir. Diqqət çəkən məqamlardan biri də bu günlərdə "Vikipediya"nın Azərbaycan dili bölməsində dərinlik (keyfiyyət) göstəricisi 50-yə yüksəlib. Bu həm də onu göstərir ki, ortada keyfiyyətli iş əmsali mövcuddur. Bu həm də Azərbaycanda dili bölməsinin digər dil bölmələri arasında mövqeyinin gücləndiyini göstərir.

Həm də "Vikipediya"da məzmunlu, etibarlı istinadlarla zəngin olan məqalələr yaradılır və zənginləşdirilir. Bu istiqamətdə Azərbay-

can Milli Elmlər Akademiyasının könüllü "Vikipediya" qrupları öz töhfələrini verirlər.

Qeyd edək ki, bir neçə ildir AMEA institutlarının əməkdaşları üçün könüllü olaraq "Vikipediya" təlimləri keçirilir. Təlimlərin keçirilməsində məqsəd AMEA-nın elmi müəssisə və təşkilatlarında könüllü "Vikipediya" qruplarının formalaşdırılmasıdır. Son bir ildə isə AMEA Rəyasət Heyəti aparatının "Elektron Akademiya" şöbəsinin təşkilatçılığı ilə Mərkəzi Elmi Kitabxanada "Vikipediya" təlimləri təşkil edilir.

AMEA Fizika-Riyaziyyat və Texnika Elmləri Bölməsi:

Elmi-tədqiqat müəssisələrinin illik hesabatlarının müzakirəsi

AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasında Fizika-Riyaziyyat və Texnika Elmləri Bölməsinin (FRTEB) Ümumi yığıncağının illik hesabatlarına həsr olunmuş iclası keçirildi.

Əvvəlcə AMEA FRTEB-in əhatə etdiyi elmi müəssisələrin nailiyyətlərinə həsr olunmuş sərgiyə baxış oldu.

Tədbirdə AMEA-nın həqiqi və müxbir üzvləri, elmi müəssisələrin baş və icraçı direktorları, elmi katibləri, həmçinin əldə edilmiş mühüm elmi nəticələrin müəllifləri və digər aidiyyəti şəxslər iştirak etdilər.

Iclası açığ elan edən AMEA-nın vitse-prezidenti, FRTEB-in Elmi Şurasının sədri, İnformasiya Texnologiyaları İnstitutunun baş direktoru, akademik Rasim Əliquliyev AMEA Rəyasət Heyətinin qəbul etdiyi müvafiq qərarlara əsasən, cari ilin noyabr ayından etibarən Bölmənin əhatə etdiyi müəssisələrdə illik hesabatların müzakirəsinə başlanıldığını vurğuladı. Akademik Rasim Əliquliyev Bölmənin Ümumi yığıncağında prioritet elmi istiqamətlər üzrə aparılmış tədqiqatlar, 2024-cü il üzrə əldə olunmuş mühüm elmi nəticələr, onların nüfuzlu beynəlxalq elmi bazalarda nəşri kimi məsələlərin müzakirə olunacağını diqqətə çatdırdı.

Sonra AMEA-nın akademik-katibi, ETN Fizika İnstitutunun baş direktoru, akademik Arif Həşimov bu qurumda hesabat ilində aparılmış elmi tədqiqat işlərinin yekunlarına dair məlumat verdi. Qeyd etdi ki, elmi müəssisənin əməkdaşları 2024-cü ildə də fundamental və tətbiqi xarakterli elmi-tədqiqat işlərini davam etdirərək səmərəli fəaliyyət göstərirlər, əhəmiyyətli elmi nəticələr əldə ediblər. Cari ildə Fizika İnstitutunda elmi tədqiqat fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi, ölkəmizin beynəlxalq nüfuzunun artırılması və digər istiqamətlərdə mühüm tədbirlər həyata keçirilib. İnstitutda il ərzində 258-i xaricdə olmaqla 352 məqalə, 103-ü xaricdə olmaqla, 170 tezis çap olunub. Alim qeyd etdi ki, 2024-cü il üzrə institutun əməkdaşlarının əsərlərinə 7800-dən çox istinad olunmuşdur.

Daha sonra akademik A.Həşimov 2024-cü ildə Fizika İnstitutunda əldə olunan bir sıra mühüm elmi nəticələri, tətbiq olunmuş işləri, istinadların sayını, eləcə də qrantlar üzrə görülmüş işləri iclas iştirakçılarının diqqətinə təqdim etdi.

ETN İdarəetmə Sistemləri İnstitutunun baş direktoru, akademik Əli Abbasov rəhbərlik etdiyi müəssisənin 2024-cü il üzrə elmi və elmi-təşkilati fəaliyyəti haqqında hesabatı təqdim etdi. İnstitutda cari il üzrə

müəyyənləşdirilmiş idarəetmənin nəzəri və tətbiqi problemləri, süni intellekt texnologiyaları və sosial-iqtisadi sistemlərin tədqiqi kimi əsas elmi istiqamətlər üzrə tədqiqatların aparıldığını bildiren akademik Ə.Abbasov ümumilikdə 23 mühüm elmi nəticənin alındığını qeyd etdi. Baş direktor institut əməkdaşları tərəfindən 2024-cü ildə 370 elmi əsərin, o cümlədən 201 məqalə (onlardan 29-u "Web of Science" və 50-si "Scopus" bazalarında), 1 kitab (xaricdə), 4 dərs vəsaiti və 4 monoqrafiyanın çap olunduğunu, 2 avrasiya patentinin və 1 şəhadətnamənin alındığını, tədqiqatçıların əsərlərinə 2945 dəfə istinad edildiyini dedi.

Akademik Əli Abbasov institutun imzaladığı əməkdaşlıq müqavilələri, bu qurumun innovasiya, nəşriyyat və patent fəaliyyəti, ölkədaxili və beynəlxalq qrant layihələrində iştirak, kadr hazırlığı, elm və təhsilin inteqrasiyası ilə bağlı görülən işləri də iclas iştirakçılarının nəzərinə çatdırdı.

Daha sonra ETN Riyaziyyat və Mexanika İnstitutunda 2024-cü ildə aparılan elmi-tədqiqat işlərinin yekunları ilə bağlı hesabat dinlənilirdi. Hesabatı institutun baş direktoru, AMEA-nın müxbir üzvü, professor Misir Mərdanov təqdim edərək bildirdi ki, 2024-cü ildə institut əməkdaşları tərəfindən 6 elmi istiqamət üzrə 128 məqalə (72-si xaricdə), 149 tezis (34-ü xaricdə), 1 monoqrafiya, 1 dərs vəsaiti, 15 elmi populyar məqalə nəşr edilib. "Clarivate Analytics" və "Scopus" bazalarına daxil olan nəşrlərdəki məqalələrin sayı 90-dır. İl ərzində institut əməkdaşlarının əsərlərinə 2200-dən çox istinad qeydə alınıb.

Professor Misir Mərdanov cari ildə alınmış mühüm nəticələr, qrantlar, təltif və mükafatlar, yerli və beynəlxalq elmi qurumlarla və alimlərlə əməkdaşlıq əlaqələrinin genişləndirilməsi, keçirilmiş konfranslar və elmi sessiyalar, kadr hazırlığı, institutda nəşr olunan jurnallar, elm və təhsilin qarşılıqlı əlaqəsi, tətbiq olunmuş elmi nəticələr və s. istiqamətlərdə həyata keçirilən tədbirlərdən də bəhs etdi.

ETN Radiasiya Problemləri İnstitutunun 2024-cü ildə elmi və elmi-təşkilati fəaliyyəti haqqında hesabatı institutun baş direktoru, AMEA-nın müxbir üzvü İslam Mustafayev təqdim etdi. Alim institutda radiasiya təhlükəsizliyi, radiasiya texnologiyaları, radiasiya materialşünaslığı və ekoloji təmiz energetika elmi istiqamətlərində aparılan tədqiqatların nəticələrindən bəhs edərək 4 problem, 10 mövzu üzrə 27 elmi işin yerinə yetirildiyini diqqətə çatdırdı. İl ərzində çap olunan 175 məqalədən 147-sinin, 103 tezisdən 52-sinin xarici

jurnallarda və konfrans materiallarında dərc olunduğunu dedi, 5 kitabın və 3 monoqrafiyanın işıq üzü gördüyünü vurğuladı. Alim 2024-cü il üzrə elmi işçilərin əsərlərinə 4000-dən artıq istinad olduğunu qeyd etdi. O, həmçinin il ərzində institutda elmi kadrların hazırlanması, ölkədaxili və beynəlxalq əməkdaşlıq əlaqələri, innovativ fəaliyyət, qrant layihələri, elm və təhsilin inteqrasiyası, eləcə də COP29-la bağlı tədbirlərdə iştirak haqqında ətraflı məlumat verdi.

AMEA-nın vitse-prezidenti, ETN İnformasiya Texnologiyaları İnstitutunun baş direktoru, akademik Rasim Əliquliyev institutun 2024-cü il üzrə illik hesabatını təqdim etdi. Elmi-nəzəri fəaliyyət haqqında məlumat verən akademik cari ildə institutda qabaqcıl informasiya texnologiyalarının elmi-nəzəri əsaslarının tədqiqi və inkişaf etdirilməsi, eləcə də rəqəmsal transformasiyalar və informasiya cəmiyyətinin formalaşmasının elmi-nəzəri əsaslarının araşdırılması və inkişaf etdirilməsi istiqamətlərində tədqiqatların aparıldığını nəzərə çatdırdı.

Akademik Rasim Əliquliyev elmi əsərlər və elmmetrik göstəricilərlə bağlı statistikanı təqdim edərək cari ildə institut əməkdaşlarının məqalələrinə 2671 dəfə istinad edildiyini, bu rəqəmin son 5 ildə 10976-ya bərabər olduğunu dedi. 2024-cü ildə institut əməkdaşları tərəfindən 71 məqalənin, 117 tezis və 3 kitabın dərc edildiyini vurğuladı. Əlavə etdi ki, son 5 ildə institut əməkdaşlarının 289 məqaləsi Web of Science və Scopus bazalarına daxil olan jurnallarda öz əskini tapmışdır. Azərbaycan alimlərinin İKT sahəsindəki fəaliyyəti beynəlxalq aləmdə də yüksək qiymətləndirilmiş, son 5 ildə İnformasiya Texnologiyaları İnstitutunun alimlərinin adları ABŞ-ın Stenford Universitetinin ən nüfuzlu reyting siyahısına daxil edilmişdir.

Alim, həmçinin elmi-innovasiya və praktiki, elmi-təşkilati və kadr hazırlığı, dövlət tapşırıqlarının icrası, institutun həmtəşkilatçılığı ilə keçirilmiş konfranslar, elm və təhsilin inteqrasiyası, multidissiplinar araşdırmalar, elmi və texnoloji dəstək qrantları, elmi biliklərin populyarlaşdırılması, AzScienceNet şəbəkəsinin fəaliyyəti, beynəlxalq elmi əməkdaşlıq, eləcə də digər istiqamətlərdə görülmüş işlər haqqında ətraflı məlumat verdi.

Milli Aviasiya Akademiyasında (MAA) 2024-cü ildə alınmış mühüm elmi nəticələr haqqında MAA-nın elmi işlər üzrə prorektoru, AMEA-nın müxbir üzvü, professor Afiq Həsənov məlumat verdi. O, cari ildə Akademiyada 12 elmi istiqaməti əhatə edən 25 adda elmi-tədqiqat işinin aparıldığını bildirdi. Elmi-tədqiqat işlərinin nəticələrinə əsaslanan 323 məqalə və tezis nəşr olunduğunu, bunlardan 210-nun ölkəmizdə, 113-ünün isə xaricdə (24-ü nüfuzlu jurnallarda olmaqla) işıq üzü gördüyünü nəzərə çatdırdı. Professor A.Həsənov, həmçinin MAA-nın ixtiralarına 2 patentin alındığını vurğuladı.

ETN Biofizika İnstitutunun 2024-cü il üzrə illik hesabatı ilə bağlı bu qurumun baş direktoru, AMEA-nın müxbir üzvü Oktay Qasımov məruzə etdi. O, bioloji sistemlərin fiziki-kimyəvi əsasları istiqamətində "Bioloji sistemlərdə struktur-dinamika-funksiya əlaqələri" problemi üzrə tədqiqatların aparıldığını, mühüm nailiyyətlərin əldə olunduğunu söylədi. Hesabat ilində Biofizika İnstitutunda AR Prezidentinin fərman və sərəncamları, Elm və Ali Təhsil üzrə Dövlət Agentliyinin qərarları və digər əhəmiyyətli sənədlərin icrasından irəli gələn vəzifələrin yerinə yetirildiyini nəzərə çatdırdı.

O.Qasımov 2024-cü ildə institutun əməkdaşları tərəfindən 18 elmi məqalənin (onlardan 9-u WoS və Scopus bazalarına daxil olan jurnallarda), 16 tezis (onlardan 6-sı xaricdə) çap edildiyini bildirdi. Alim həmçinin institutun beynəlxalq əlaqələrinin daha da inkişaf etdirilməsi, elm, təhsil və iqtisadiyyatın inteqrasiyasının dərinləşdirilməsi, elmi nəticələrin tətbiqi, innovasiya fəaliyyətinin genişləndirilməsi və s. istiqamətlərdə həyata keçirilən və perspektivdə nəzərdə tutulan tədbirlər barədə danışdı.

Daha sonra ETN Nəsrəddin Tusi adına Şamaxı Astrofizika Rəsədxanasının icraçı direktoru, fizika-riyaziyyat üzrə elmlər doktoru, professor Nəriman İsmayılov Rəsədxananın 2024-cü ildəki elmi və elmi-təşkilati fəaliyyətinin yekunları haqqında hesabatı təqdim etdi. O, hesabat ilində səma cisimlərinin fizika və dinamika istiqamətində ulduz və qalaktikaların kompleks tədqiqi, eləcə də Günəş və Günəş sistemi cisimlərinin fizika və dinamika problemləri üzrə tədqiqatların yerinə yetirildiyini, mühüm elmi nəticələrin əldə edildiyini diqqətə çatdırdı. İl ərzində rəsədxana əməkdaşları tərəfindən 38 məqalənin çap edildiyini, onlardan 9-nun WoS və Scopus elmi bazalarına daxil olan jurnallarda öz əksini tapdığını qeyd etdi. Eyni zamanda 1 kitabın hazırlandığını, 57 tezis ölkə və beynəlxalq səviyyəli konfranslarda məruzə edildiyini əlavə etdi.

Müvafiq elmi müəssisələrdə aparılmış elmi tədqiqatların nəticələrinə dair fikir mübadiləsi aparıldıqdan sonra hesabatlar qəbul olundu.

Sonda akademik Rasim Əliquliyev çıxış edərək Azərbaycan elmi-

nin əsas lokomotivlərindən biri olan və fundamental elmlərin bir araya gəldiyi FRTEB-in 2024-cü il üzrə fəaliyyətini dəyərləndirdi. Alim qeyd etdi ki, "Bölmənin əhatə etdiyi elmi müəssisə və təşkilatlar bu il də dünya elminin çağırışları və dövlət başçısının Azərbaycan elminin qarşısına qoyduğu vəzifələri rəhbər tutaraq öz fəaliyyətlərində aktual problemlərə diqqət ayırmış, prioritet istiqamətlərdə tədqiqatlar aparmışlar".

AMEA-nın vitse-prezidenti il ərzində Bölmədə Azərbaycan elminin dünyaya tanıtılmasına, nüfuzunun yüksəlməsinə xidmət edən mühüm elmi nəticələrin əldə olunduğunu, çoxlu sayda məqalənin Web of Science və Scopus kimi nüfuzlu beynəlxalq bazalarda nəşr edildiyini vurğuladı. Akademik R.Əliquliyev Bölmənin əhatə etdiyi elmi müəssisələr tərəfindən mühüm dövlət proqramlarının icrası, o cümlədən yerli və beynəlxalq səviyyəli müxtəlif elmi layihələrdə də uğurla iştirak edildiyini diqqətə çatdırdı.

AMEA-nın vitse-prezidenti intellektual diaaloq platforması olan FRTEB-in iclaslarında fundamental elmlərin inkişafına mühüm töhfələrin verildiyini, nəzəri araşdırmalarla yanaşı, Azərbaycan dövlətinin və cəmiyyətinin maraqlarına xidmət edən tətbiqi tədqiqatlar və yüksəkixtisaslı kadr hazırlığının həyata keçirilməsi ilə bağlı əhəmiyyətli müzakirələrin aparıldığını, mühüm təkliflərin hazırlandığını qeyd etdi.

Sonra akademik R.Əliquliyev 2025-ci ildə AMEA-nın 80 illik yubileyi ilə bağlı qarşıda duran vəzifələrdən danışdı. Elmi müəssisə və təşkilatların bugünkü inkişaf səviyyəsinə çatmasında, intellektual potensialın formalaşmasında, müxtəlif elm sahələri, o cümlədən, fizika, riyaziyyat, kibernetika, informasiya texnologiyaları və s. elm sahələri üzrə elmi məktəblərin yaranmasında mühüm rol malik olan AMEA-nın 80 illik yubileyinin keçirilməsini əlamətdar hadisə kimi qiymətləndirdi.

Akademik R.Əliquliyev əlavə etdi ki, Azərbaycan elminin bu şərəfli tarixini, 80 il ərzində formalaşmış elmi məktəbləri qoruyub saxlamaq hər bir alimin dövlətimiz və cəmiyyətimiz qarşısında müqəddəs vəzifəsidir. Alim AMEA-nın 80 illik yubileyi tədbirləri çərçivəsində Bölmənin əhatə etdiyi elmi müəssisə və təşkilatlarda da müvafiq elm sahələrinin tarixinin, inkişafının, onun ayrı-ayrı aspektlərinin və problemlərinin işıqlandırılması məqsədilə müzakirələrin təşkil olunmasının, seminarların keçirilməsinin məqsəduyğun olduğunu qeyd etdi.

Süni intellekt və rəqəmsal texnologiyaların yüksək sürətlə inkişaf etdiyi müasir dövrdə ölkəmizdə yaşıl cəmiyyətin formalaşdırılmasında, iqtisadiyyatımızın IV Sənaye İnqilabının tələblərinə uyğunlaşdırılmasında elmin xüsusi çəkiyə malik olduğunu qeyd edən AMEA-nın vitse-prezidenti, dövlət başçısının bu istiqamətdə tapşırıqlarının gələcək tədqiqatlarda da rəhbər tutulmasının önəmini vurğuladı.

Akademik R.Əliquliyev çıxışının sonunda Bölmə üzvlərini, institut və təşkilatların əməkdaşlarını AMEA rəhbərliyi adından 31 dekabr - Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü və Yeni il bayramı münasibətilə təbrik etdi, hər kəsə cəsarətli, gələcək fəaliyyətlərində yeni elmi nailiyyətlər arzuladı.

AMEA İctimai Elmlər Bölməsi:

Hesabat ilində bir sıra mühüm elmi nəticələr əldə olunub

AMEA-nın İctimai Elmlər Bölməsinin müəssisələrinin 2024-cü il üzrə illik hesabatlarına həsr olunmuş Ümumi yığıncağı keçirilib.

İclasda bölmənin üzvləri, bölmənin tərkibinə daxil olan elmi müəssisələrin direktorları, müavinləri, elmi katibləri, mühüm nəticələrin iştirakçıları, eləcə də AR ETN İqtisadiyyat İnstitutunun məsul şəxsləri iştirak ediblər.

Tədbiri giriş sözü ilə AMEA-nın vitse-prezidenti v.i.e., bölmənin Ümumi yığıncağının sədri akademik Gövhər Baxşəliyeva açdı.

Əvvəlcə Azərbaycan Hava Yollarına (AZAL) məxsus səmişin təyərəsinin Qazaxıstanın Aktau şəhəri yaxınlığında qəzaya uğraması nəticəsində həlak olanların xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edildi.

Sonra akademik Gövhər Baxşəliyeva növbəti ildə institutların qarşısında duran əsas vəzifələri iclas iştirakçılarına diqqətə çatdırdı.

Ümumi yığıncağın sədri cari ildə bölmənin elmi tədqiqat müəssisələrinin fəaliyyətinin məhsuldar olduğunu, "Şuşa şəhərinin 2024-cü ildə "İslam dünyasının mədəniyyət paytaxtı", eləcə də Azərbaycan şairi Məhəmməd Füzulinin 530 illiyinin keçirilməsi, Naxçıvan Muxtar Respublikasının 100 illik yubileyinin qeyd edilməsi, Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin 140 illiyinin qeyd edilməsi, Azərbaycan Respublikasında 2024-cü ilin "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili" elan edilməsi çərçivəsində bir çox uğurların əldə edildiyini qeyd etdi.

Akademik Gövhər Baxşəliyeva bölməyə daxil olan elmi tədqiqat müəssisələrinin 2024-cü ildəki ümumi statistik məlumatlarını diqqətə çatdırdı. Qeyd etdi ki, cari ildə 33 problem, 88 mövzu, 505 iş, 98 mərhələ üzərində elmi tədqiqat aparılıb. Bunlardan il ərzində 23 mövzu, 364 iş, 43 mərhələ tamamlandı.

Akademik Gövhər Baxşəliyeva hesabat ilində 1523 əsərin nəşr olunduğunu bildirdi. Bunlardan 88 kitab və monoqrafiya (9-u xaricdə), 1493 məqalə və tezis (382-si xaricdə), 10 dərslük və dərs vəsaiti, 46 məqalənin isə impakt faktorlu jurnalda dərc olunduğunu diqqətə çatdırdı. Bundan əlavə, bölmə əməkdaşlarının əsərlərinə 3683 istinadın qeydə alındığını vurğuladı.

Bölmə üzrə 23 beynəlxalq, 1 beynəlxalq elmi seminar, 1 beynəlxalq dəyirmi masa, 13 respublika, 52 dəyirmi masa, 39 elmi seminar, 8 kitab təqdimatı, 30-dan çox görüş, elmi tədqiqat müəssisələrinin Elmi Şuralarının 41 iclası keçirilib. 7 saziş imzalanıb.

Cari ildə İctimai Elmlər Bölməsi üzrə 23 beynəlxalq, 14 respublika konfransı, 41 elmi seminar, 13 elmi sessiya, 53 dəyirmi masa, 9 təqdimat mərasimi, 30-dan çox görüş, institutların Elmi Şuralarının 41 iclasının keçirildiyini bildirdi. Bundan başqa, bölmənin elmi tədqiqat müəssisələrində 16 mühüm nəticə əldə edildiyini, 14 kənar təşkilatlardan mühüm nəticə daxil olduğunu iclas iştirakçılarına diqqətə çatdırdı.

Sonra AMEA-nın Abbasqulu Ağa Bakıxanov adına Tarix və Etnologiya İnstitutunda aparılmış elmi tədqiqat işlərinin yekunlarına dair məlumat verən

müəssisənin direktoru tarix elmləri doktoru, professor Kərim Şükürov vurğulayıb ki, hesabat ilində institutda çap olunan fundamental elmi əsərlər, eləcə də tədqiqatlar ölkə rəhbərliyinin çağırışına, tapşırıq və tövsiyələrinə əsaslanıb. O, həmçinin institut əməkdaşlarının "Böyük Qayıdış"la bağlı görülən və görülməsi nəzərdə tutulan işlərdən söz açıb.

Professor Kərim Şükürov "Şuşa şəhərinin 2024-cü ildə "İslam dünyasının mədəniyyət paytaxtı" elan edilməsi, Naxçıvan Muxtar Respublikasının 100 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında, "Şuşa şəhərinin 2024-cü il üçün "İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının gənclər paytaxtı seçilməsi", Azərbaycan şairi Məhəmməd Füzulinin 530 illiyinin keçirilməsi, 2024-cü ilin "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili" elan edilməsi ilə bağlı institutda "Şuşa şəhəri və İslam dünyası: qarşılıqlı əlaqələr və zənginləşmə", "Naxçıvan Muxtar Respublikası - 100 il: uğurlar və perspektivlər", "Şuşa: keçmiş və inkişaf perspektivləri gəncliyin gözü ilə", "Məhəmməd Füzuli: dövrü və mühiti", "Türk sivilizasiyasının dirçəlişi", "Qafqaz Albaniyası: Etnoarxeologiya, yazılı mənbələr və tarixi abidələr", "I Beynəlxalq Şah İsmayıl Xətai", "Birinci dünya müharibəsinin Yaxın Şərq və Qafqaz meydanı Osmanlı dövlətinin savaşa qatılmasının 110 illiyi" mövzularında beynəlxalq və respublika səviyyəli elmi konfransların və müxtəlif tədbirlərin keçirildiyini, bir sıra kitabların nəşr olunduğunu bildirdi.

Onun sözlərinə görə, 2024-cü ildə Tarix və Etnologiya İnstitutunda elmi-tədqiqat işləri əsas 5 istiqamət, 17 problem, 43 mövzu, 197 iş üzrə aparılıb və 4 mühüm nəticə əldə olunub. O, "Səfəvi dövləti tarixinin aktual problemlərinin öyrənilməsi, "Qərbi Azərbaycan XIX yüzilliyin ikinci yarısı - XX yüzilliyin əvvəllərində", "Möhtəşəm 20 il (1993-2023)", "Birinci və İkinci Qarabağ müharibələri: Azərbaycanın erməni işğalçıları üzərində qələbəsinə etnoloji baxış" kimi mühüm nəticələrin əldə olunduğunu qeyd etdi.

Hesabat ilində AMEA-nın Abbasqulu Ağa Bakıxanov adına Tarix və Etnologiya İnstitutu, AR Elm və Təhsil Nazirliyi və Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin birgə təşkilatçılığı ilə həyata keçirilən layihəyə əsasən, 4 ay müddətində institutda gürcü mütəxəssis, Tbilisi Dövlət Universitetinin müəlimi, professor Roman Lolua müvafiq əməkdaşlara onlayn şəkildə qədim alban dili üzrə dərslər keçib.

Tarix elmləri doktoru Kərim Şükürov onu da bildirdi ki, institutda ötən ildə olduğu kimi, cari ildə də kitabların elektron nəşrləri həyata keçirilib və həmin kitablar müəssisənin rəsmi saytında yerləşdirilib.

Daha sonra Arxeologiya, Etnoqrafiya və Antropologiya İnstitutunun direktoru tarix üzrə fəlsəfə doktoru Fərhad Quliyev cari ildə aparılmış elmi-tədqiqat işləri, arxeoloji qazıntı işləri haqqında məlumat verib. İnstitutun hesabatını təqdim edən Fərhad Quliyev qeyd etdi ki, il ərzində elmi müəssisə əməkdaşları tərəfindən geniş çöl tədqiqatları, eləcə də antropoloji tədqiqatlar aparılıb. Alim cari ildə institutun elmi

fəaliyyətini Azərbaycanda arxeoloji, antropoloji tədqiqatlar istiqamətində davam etdirdiyini söyləyib. Onun sözlərinə görə, cari ildə arxeoloq alimlərin apardıqları əsas arxeoloji tədqiqatlar ölkə Prezidentinin tapşırıq və tövsiyələrinə əsasən aparılıb. Sonra institutun elmi katibi tarix üzrə fəlsəfə doktoru Ellada Bəkirova illik fəaliyyət haqqında geniş məlumat verib. Alim hesabat ilində dosent Fərhad Quliyevin rəhbərliyi ilə işğaldan azad olunmuş Ağdam şəhərində yerləşən Pənahəli Xanın sarayı və İmaret Kompleksində, Şahbulaq qalasında, Əsgəran qalasında, Füzulidə 7 təpə kurqanlarında, Xocavənddə Azıx və Tağlar mağaralarında, Zəngilanda Şəhri-Şərifanda, Hadrutda, Xocalıda, arxeoloji tədqiqat işlərinin aparıldığını və mühüm nəticələrin əldə olunduğunu bildirdi.

Onun sözlərinə görə cari ildə ölkəmizin müxtəlif ərazilərində Azərbaycan-Almaniya, Azərbaycan-İtaliya, Azərbaycan-Koreya, Azərbaycan-Yaponiya, Azərbaycan-Türkiyə-Qazaxıstan, Azərbaycan-Koreya, Azərbaycan-ABŞ və s. beynəlxalq ekspedisiyanın fəaliyyət göstərdiyini vurğulayıb. Həmçinin alim Əsir və itkin düşmüş, girov götürülmüş vətəndaşlarla əlaqədar Dövlət Komissiyası və Beynəlxalq Qızıl Xaç Komitəsi ilə birgə I Qarabağ savaşında əsir və girov götürülmüş vətəndaşlarla bağlı aparılan araşdırmalarında antropoloqların yaxından iştirak etdiyini qeyd etdi.

Ellada Bəkirova Azərbaycan-Yaponiya beynəlxalq arxeoloji ekspedisiyasının Damcılı mağarasında apardıqları arxeoloji tədqiqatların nəticəsində "Damcılı mağarası. Cənubi Qafqazda son pleystosendən holosen dövrünədək bəşəriyyətin tarixinin tədqiqi" (İngilis dilində) adlı monoqrafiyanın ərsəyə gəldiyini bildirdi. Hesabat ilində institut əməkdaşları tərəfindən 147 əsərin çap olunduğunu qeyd edən Ellada Bəkirova bunlardan 11 kitab və monoqrafiyanın (2-si xaricdə), 143 məqalə və tezisin (66-sı xaricdə), 17 məqalənin "Web of Science", "Scopus" bazalarında çap olunduğunu bildirdi.

Tədbirdə akademik Ziya Bünyadov adına Şərqsünaslıq İnstitutunun hesabatını təqdim edən elmi müəssisənin direktoru akademik Gövhər Baxşəliyeva bildirdi ki, cari ildə müəssisənin əməkdaşları çox məhsuldar və səmərəli fəaliyyət göstəriblər.

Hesabat ilində plan üzrə 5 problem çərçivəsində 14 mövzu, 106 elmi-tədqiqat

işinin (47 iş tamamlandı) başa çatdığını iclas iştirakçılarına diqqətə çatdırdı. Akademik Gövhər Baxşəliyeva cari ildə institutda aktual məsələlərə həsr olunmuş konfransların keçirildiyini bildirdi. Ölkə Prezidentinin sərəncamlarına uyğun olaraq, institutda səmərəli tədbirlərin həyata keçirildiyini vurğulayıb.

Bunlardan "Dahi Azərbaycan şairi Məhəmməd Füzuli müştərek müsəlman mədəniyyətinin yetirməsi kimi" mövzusunda beynəlxalq elmi konfransı, COP29-la bağlı "Ulu Öndər Heydər Əliyevin ekoloji siyasəti" mövzusunda tədbir, "Qoca Şərqi ilk Cümhuriyyəti" adlı elmi konfrans, "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili"ne həsr olunmuş "Azərbaycanda elm və təhsilə şagird baxışı" mövzusunda IV şagird respublika elmi-praktik konfransı, "İraq-türkman ədəbiyyatı və mətbuatının inkişafı" mövzusunda elmi sessiyanın adlarını xüsusilə qeyd etdi.

Bundan əlavə, cari ildə institutda 516 əsərin çap olunduğunu vurğulayıb. Bunlardan 15-i kitab və monoqrafiya (1-i xaricdə), 501-i məqalə və tezis (74-ü xaricdə), 4-ü impakt faktorlu məqalədir. Onun sözlərinə görə, institut əməkdaşlarının əsərlərinə 218 istinad edilib. G.Baxşəliyeva hesabat ilində 4 mühüm nəticənin əldə edildiyini qeyd etdi. Alim "Türk dillərinin müqayisəli tədqiqi", Fütuhəti-şahi və Həbibüs-siyer əsərləri əsasında "Şah İsmayılın həyatı" mövzusunda beynəlxalq elmi konfransın materiallarının, XIX əsr Qarabağ Divan ədəbiyyatı (ənənə və yenilik kontekstində) adlı elmi tədqiqat əsərlərinin institutun ən mühüm nəticələri sırasında olduğunu yığıncaq iştirakçılarına diqqətə çatdırdı.

Hesabat yığıncağında Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunun direktoru fəlsəfə elmləri doktoru, professor İlham Məmmədov bildirdi ki, cari ildə ölkə Prezidentinin 2024-cü ilin "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili" elan edilməsi çərçivəsində Sərəncamına uyğun olaraq, "Süni intellekt: yaşıl dünya və sosial ədalət", "Azərbaycan gəncliyi və yaşıl dünya naminə həmrəylik ili: ekoloji problemlər, süni intellekt və fəlsəfə" toplularının nəşr olunduğunu bildirdi. "Yaşıl enerji və ekoloji problemlərin fəlsəfəsi", "Nəsirəddin Tusi və fəlsəfənin ekoloji problemləri" mövzularında beynəlxalq konfransların, "Prezident İlham Əliyevin dövlət idarəçiliyi: COP29-un Azərbaycanda keçirilməsi beynəlxalq nüfuzumuzu göstərən vacib amildir"

mövzusunda elmi seminarın, "COP29 - Yaşıl strategiya, iqlim dəyişikliyi və sosial elmlər: çağırışlar, vəzifələr" mövzusunda dəyirmi masanın təşkil olunduğunu qeyd etdi.

Eləcə də, institutda keçirilmiş "Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin Azərbaycan ideyasının fəlsəfi, ictimai, siyasi mahiyyəti" mövzusunda elmi konfransı, "Məhəmməd Əmin Rəsulzadə İstiqlal məfkurəsindən Azərbaycan Cümhuriyyətinədək mübarizə yollarında" mövzusunda elmi seminarın adlarını çəkib.

Alim hesabat ilində 4 problem, 15 mövzu, 135 iş (126 iş tamamlandı) üzərində elmi tədqiqat aparıldığını vurğulayıb. Fəlsəfə elmləri doktoru İlham Məmmədov cari ildə institut əməkdaşlarının nəşriyyat fəaliyyətinin də qənaətbəxş olduğunu vurğulayıb. Cari ildə 474 elmi əsərin, 29 kitab və monoqrafiyanın (4-ü xaricdə), 439 məqalə və tezisin (88-i xaricdə), 16 məqalənin impakt faktorlu jurnallarda dərc olunduğunu diqqətə çatdırdı. Alim cari ildə institutda 2 mühüm nəticənin - "Heydər Əliyevin böyük siyasət yolu" və "Gözəlliyin fəlsəfəsi" əldə edildiyini bildirdi.

Hesabat ilində beynəlxalq əməkdaşlıq çərçivəsində mühüm uğurlar qazandığını deyən alim xarici ölkələrin bir çox elmi mərkəzi ilə bağlanmış müqavilə və memorandumlara əsasən, öz işlərini davam etdirdiklərini bildirdi. Elmetrik bazalarda institut əməkdaşlarının fəaliyyətinin daha da gücləndirildiyini vurğulayıb.

Qafqazşünaslıq İnstitutunun direktoru v.i.e, siyasi elmlər doktoru Ramilə Dadoşova hesabat ilində institut əməkdaşlarının məhsuldar işlədiklərini diqqətə çatdırdı. 2024-cü ildə institutda "Qafqaz dövlətlərinin daxili vəziyyəti", "Qafqaz dövlətləri arasında münasibətlər və xarici ölkələrin region siyasəti", "Qafqaz tarixi" adlı 3 elmi istiqamət, 4 problem, 5 mövzuya dair 18 iş üzrə elmi-tədqiqat işi aparılıb.

Ramilə Dadoşova elmi tədqiqat müəssisəsində 3 mühüm nəticənin əldə edildiyini diqqətə çatdırdı. Bildirdi ki, "İlham Əliyev və müstəqil Azərbaycanın illəri (2003-2024)" kitabı, "Heydər Əliyev: Azərbaycan - Türkiyə münasibətlərinə konseptual baxış" adlı monoqrafiya, "Azərbaycan Respublikası - Gürcüstan münasibətləri" adlı monoqrafiyalar institutun 2024-cü il üzrə ən mühüm uğurlarıdır.

Alim "Şuşa şəhərinin 2024-cü ildə "İslam dünyasının mədəniyyət paytaxtı" elan edilməsi ilə bağlı "İslam mədəniyyətini zənginləşdirən şəhər: Şuşa" mövzusunda beynəlxalq elmi konfransın keçirildiyini və materiallarının çap olunduğunu qeyd etdi.

Bununla yanaşı, "Cənubi Qafqaz tədqiqatları: mövcud vəziyyət, problemlər və perspektivlər" mövzusunda respublika elmi konfransının keçirildiyini də vurğulayıb.

Siyasi elmlər doktoru Ramilə Dadoşova hesabat ilində institut əməkdaşları tərəfindən 170 əsərin işıq üzü gördüyünü qeyd etdi. Bunlardan 11 kitab və monoqrafiyanın (1-i xaricdə), 158 məqalə və tezisin (55-si xaricdə), 6 məqalənin isə "Web of Science", "Scopus" bazalarında nəşr olunduğunu və əməkdaşların əsərlərinə isə 77 istinad edildiyini qeyd etdi. Bununla yanaşı, alim cari ildə Qafqazşünaslıq İnstitutunun beynəlxalq əlaqələrinin daha da genişləndirildiyini diqqətə çatdırdı.

Daha sonra Abbasqulu Ağa Bakıxanov adına Tarix və Etnologiya, Arxeologiya və Antropologiya, Fəlsəfə və Sosiologiya, Qafqazşünaslıq institutlarının kadr məsələlərinə baxılıb.

Sonda çıxış edən akademik Gövhər Baxşəliyeva Ümumi yığıncaqın iştirakçılarına qarşıdan gələn ələmlərdə günlər münasibətlə təbrik edib, onlara cansağlığı və yaradıcılıq uğurları arzulayıb.

Nüfuzlu kimyaçı alim və elm təşkilatçısı

Azərbaycan kimya elminin tanınmış nümayəndələrindən olan görkəmli alim, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının vitse-prezidenti, AMEA-nın Kimya Elmləri Bölməsinin Elmi Şurasının sədri, Akademik Murtuza Nağıyev adına Kataliz və Qeyri-üzvi Kimya İnstitutunun direktoru akademik Dilqəm Bəbir oğlu Tağıyev 75 yaşına tamam olur.

Akademik Dilqəm Tağıyev 1971-ci ildə Bakı Dövlət Universitetinin kimya fakültəsini fərqlənmə diplomu ilə bitirərək Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Qeyri-üzvi və Fiziki Kimya İnstitutunun aspiranturasına daxil olmuş və Moskvaya, SSRİ EA-nın Üzvi Kimya İnstitutuna ezam olunmuşdur. O, 1975-ci ildə kimya elmləri namizədi, 1984-cü ildə isə kimya elmləri doktoru elmi dərəcəsinə almaqla kataliz sahəsində SSRİ-də ən gənc yüksəkixtisaslı mütəxəssislər sırasına daxil olmuşdur.

Alim 1986-1991-ci illərdə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Qeyri-üzvi və Fiziki Kimya İnstitutunun elmi işlər üzrə direktor müavini vəzifəsində çalışmışdır. Kataliz sahəsində fundamental və tətbiqi tədqiqatlar apararaq, onu yeni elmi biliklərlə zənginləşdirən, elmi və pedaqoji fəaliyyəti bir-birilə uzlaşdırmağı bacaran Dilqəm Tağıyev 2007-ci ildə AMEA-nın müxbir üzvü, 2014-cü ildə isə AMEA-nın həqiqi üzvü seçilmişdir. 2013-2018-ci illərdə AMEA-nın Kimya Elmləri Bölməsinin akademik-katibi olmuşdur. 2014-cü ildə AMEA-nın Kataliz və Qeyri-üzvi Kimya İnstitutunun direktoru, 2017-ci ildə AMEA-nın vitse-prezidenti seçilmişdir.

Tanınmış kimyaçı alim və elm təşkilatçısı olan akademik Dilqəm Tağıyevnin əsas tədqiqat sahəsi karbohidrogenlər və onların törəmələrindən müxtəlif monomerlər və qiymətli kimyəvi məhsullar almaq üçün kristallik alümosilikatlar və

fosfatlar, heteropoliturşular və 2 metal-komplekslər əsasında yüksək aktivliyə və seçiciliyə malik katalizatorların alınması və onların təsir mexanizminin tədqiqi olmuşdur. Seolit katalizi sahəsində Dilqəm Tağıyevnin apardığı tədqiqatlar və əldə etdiyi mühüm elmi nəticələr 1983-cü ildə SSRİ-də nüfuzlu mükafatlardan biri olan SSRİ Lenin Komsomolu mükafatına layiq görülmüşdür. O, kimya və kimya texnologiyası sahəsində bu mükafata layiq görülmüş yeganə azərbaycanlı alim olmuşdur. Akademik Dilqəm Tağıyevnin seolit və metal-silikat katalitik sistemlərinə hidrogenləşmə və oksidehidrogenləşmə reaksiyalarının və oksigenin izotop mübadilə proseslərinin tədqiqi kinetikada vacib parametrlər olan diffuziya əmsalının ekspress təyin üsulunun işlənilməsi, seolitəbənzər quruluşlu fosfatların sintezi, seolitlərdən elektrod komponenti kimi fotoelektrokatalitik proseslərdə istifadənin mümkünlüyü və digər işləri kataliz sahəsində prioritet xarakterli tədqiqatlar olmuşdur. Alimin çoxillik tədqiqatları nəticəsində neft kimyasında vacib proseslərdən olan izomerləşmə, alkilləşmə, aromatikləşmə və digərləri üçün yeni katalitik sistemlərin yaradılması istiqamətində əhəmiyyətli nəticələr əldə edilmişdir. Onun bioloji fəal kompleks birləşmələrinin və mikro məsaməli quruluşlu malik klatratların sintezi, dərman maddələrinin immobilizasiyası üçün nanogellərin və Güneş enerjisinin çevrilməsində yeni elektrod materiallarının yaradılması, yumşaq şəraitdə oksidləşmə reaksiyalarını apararaq katalizatorların hazırlanması və digər sahələrdə apardığı tədqiqatlar mühüm problemlərə həsr olunmuşdur.

Akademik Dilqəm Tağıyev 850-dən çox elmi əsərin, o cümlədən müxtəlif monoqrafiya, kitab və dərsliklərin, 70 patent və müəlliflik şəhadətnaməsinin müəllifidir. Onun bir çox məqalələri Clarivate Analytics bazasına daxil olan, yüksək impact faktorlu jurnallarda çap olunmuşdur.

Alimin rəhbərliyi ilə 6 elmlər doktoru və 17 kimya üzrə fəlsəfə doktoru hazırlanmışdır.

Geniş erudisiyaya, yüksək elmi potensiala və təşkilatçılıq bacarığına malik olan akademik Dilqəm Tağıyevnin elmi və elmi-təşkilatçı fəaliyyəti daim yüksək qiymətləndirilmişdir. O, "Əməkdə fərqlənməyə görə", "Tərəqqi" medalları, eləcə də "Şöhrət" ordeni ilə təltif olunmuş, "Azərbaycan Respublikasının Əməkdar müəllimi" fəxri adına layiq görülmüşdür.

Akademik Dilqəm Tağıyevi 75 illik yubileyi münasibətilə təbrik edirik, ona möhkəm can sağlığı, fəaliyyətində uğurlar arzu edirik!

ELM

Elmə həsr edilmiş ömür

2025-ci il yanvar ayının 5-də yarımkəçiricilər fizikası və elektronikası sahəsində tanınmış fizikaçı, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü, Elm və Təhsil Nazirliyinin Fizika İnstitutunun laboratoriya rəhbəri Cavad Şahvələd oğlu Abdinovun 85 yaşını, elmi-pedaqoji fəaliyyətinin 65 illiyi tamam olur.

C.Ş.Abdinov 1940-cı ildə Naxçıvan MR Ordubad rayonunun Behrud kəndində anadan olmuşdur. Orta təhsili Behrud kənd ibtidai, Biləv kənd yeddiillik və Ordubad şəhər 1 sayılı orta məktəbində almışdır. 1961-ci ildə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun (indiki Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin) fizika-riyaziyyat fakültəsini bitirdikdən sonra, həmin ildə Fizika İnstitutunda yarımkəçiricilər fizikası ixtisası üzrə aspiranturaya daxil olmuş, burada görkəmli alim akademik H.M.Abdullayevnin elmi rəhbərliyi altında texnikada geniş tətbiq olunan selen yarımkəçiricisinin fiziki xassələrinin tədqiqi üzrə elmi-tədqiqat işləri aparmış və 1966-cı ildə "Oksigenin yüksək təmizlikli bərk və maye selenin fiziki xassələrinə təsirinin tədqiqi" mövzusunda namizədlik dissertasiyasını müdafiə etmişdir.

1973-cü ildə Fizika İnstitutunda çalışan C.Ş.Abdinov selenin fiziki xassələrinin tədqiqi üzrə işlərini davam etdirmiş və bu tədqiqatların nəticəsi olaraq 1976-cı ildə "Selenin müxtəlif modifikasiyalarının strukturu və fiziki xassələri" mövzusunda doktorluq dissertasiyasını müdafiə etmişdir.

C.Ş.Abdinov 1973-cü ildə Bakıda təşkil olunan və keçmiş SSRİ Müdafiə Sənayesi Nazirliyinin tabeliyində olan Elmi-Tədqiqat Fotoelektronika İnstitutuna keçmiş, orada xüsusi təyinatlı yeni elektron texnikası cihazlarının yaradılması və istehsalı ilə məşğul olan "Bərk cisim elektronika" elmi-istehsalat şöbəsinin təşkil etmiş və bu günə kimi ona rəhbərlik edir.

C.Ş.Abdinov 1984-cü ildə professor elmi adı almış, 2007-ci ildə AMEA-nın müxbir üzvü, 2014-cü ildə həqiqi üzvü seçilmişdir.

O, 1993-cü ildən 2002-ci ilədək AMEA Fotoelektronika İnstitutunun elmi işlər üzrə direktor müavini (1998-2002-ci illərdə həmin institutun rəhbəri) olmuş, 2009-cu ildən 2021-ci ilədək isə Fizika İnstitutunun elmi işlər üzrə direktor müavini olmuşdur, hazırda laboratoriya rəhbəridir.

C.Ş.Abdinov selenin tədqiqi sahəsində dünyada ilk monoqrafiyalar olan, əsasən 200-ə qədər xarici aparıcı jurnallarda (onlardan 127-i SCI siyahısına daxil olan jurnallarda) dərc olunmuş 316 elmi məqalə və 29 ixtiranın müəllifidir. Fizika üzrə 3 nəfər elmlər doktoru və 23 elmlər namizədi hazırlamışdır. Xarici ölkələrdə keçirilən 50-dən artıq beynəlxalq konfransda məruzə ilə çıxış etmişdir.

C.Ş.Abdinov 1971-ci ildə selen yarımkəçiricisinin fiziki xassələrinin tədqiqi üzrə əldə etdiyi nailiyyətlərə görə Komsomol Mükafatı laureatı adına, 1982-ci ildə isə "Geniş tətbiq olunan elektron cihazlarının istehsal texnologiyasının və konstruksiyasının elmi əsaslarının işlənilməsi üçün" Azərbaycan Respublikasının Dövlət Mükafatı laureatı adına layiq görülmüşdür. O, "Şərəf nişanı" ordeni, "Şöhrət" ordeni, "Rəşadətli əməyə görə" və "Əmək veteranı" medalları ilə təltif olunmuşdur.

C.Ş.Abdinov müxtəlif illərdə keçmiş SSRİ EA və AMEA-nın bir neçə Problem Şurasının üzvü, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında AAK-ın fizika elmləri üzrə Ekspert Şurasının üzvü və sədri olmuşdur. Hazırda Dissertasiya Şurası, AMEA-nın iki Problem Şurasının, Elmlər Akademiyaları Beynəlxalq Assosiasiyasının Elektron texnikası funksional materialları üzrə Problem Şurasının üzvü və AMEA-nın "Xəbərlər"i və "Fizika" jurnallarının (fizika və astronomiya seriyası), redaksiya heyətlərinin üzvüdür. Akademik C.Abdinov uzun illər pedaqoji fəaliyyətlə də məşğul olmuşdur. O, 1995-ci ildə indiki Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetində "fizika" kafedrasını təşkil etmiş və 15 ilə yaxın həmin kafedraya rəhbərlik etmişdir. Hazırda, o, professor kimi müxtəlif Ali məktəblərdə əvəzçiliklə pedaqoji fəaliyyət göstərir.

C.Ş.Abdinovun əsas elmi istiqaməti elektron çeviriciləri, xüsusilə termo- və fotoelektrik çeviriciləri üçün perspektiv yarımkəçirici material və strukturlarda elektron, fonon, optik proseslərin mexanizmlərinin müəyyənləşdirilməsi, istehsalata yararlı yüksək effektiv materialların və onların tətbiqi ilə termoelektrik və fotoelektrik çeviricilərinin işlənilməsi tətbiq edilmişdir. O bu istiqamətdə tanınmış elmi məktəb yaratmışdır.

C.Ş.Abdinov respublikamızda və keçmiş İttifaqda ilk dəfə olaraq xüsusi təyinatlı yeni yarımkəçirici çeviricilər istiqamətini - yerüstü və uçan

qurğularda yerləşdirilən informasiyanın qəbulu və verilməsi optik sistemlərində geniş tətbiq olunan elektron soyuduculu, spektrin görünən, yaxın və uzaq infraqırmızı oblastlarında həssas çeviricilər istiqamətini yaratmışdır.

C.Ş.Abdinovun selen, keçid elementlərinin xalkogenidləri, bismut tellurid, bismut-stibium, kadmium və civə telluridləri, qurğuşun tellurid əsasında elektron texnikası üçün çox perspektivli materialların yaradılması, bu materialların fiziki xassələrinin kompleks tədqiqi və onlar əsasında yeni yarımkəçirici çeviricilərin, habelə yarımkəçiricilərin və elektron cihazlarının diaqnostikası üçün yeni fiziki metodların işlənməsi və tətbiqi sahəsindəki işləri respublikada və xaricdə geniş tanınmışdır.

C.Ş.Abdinovun selenin tədqiqi sahəsində aldığı nəticələr bu yarımkəçiricidə baş verən taraz və qeyri-taraz elektron hadisələrinin mexanizmini, onda müşahidə olunan "anomal" xassələrin səbəbini, fiziki xassələrdə aşqarların və selenin polimer quruluşunun rolunu və s. izah etməyə imkan vermiş, bu da selen əsasında çeviricilərin əsas parametrlərinin yaxşılaşdırılmasına gətirmişdir.

Müxtəlif termoelektrik materialların işlənməsi sahəsində aparılmış işlər yüksək effektivliyə malik termoelektriklərin yaradılmasına və sənayedə tətbiqinə gətirmişdir. Xüsusilə, yüksək möhkəmiyyətli malik termoelektriklərin və maqnitotermoelektrik materialların alınmasına yönəlməmiş tədqiqatlar mikroölçülü termoelementlərin və ~150 K-dək soyutma və bilən hibrid mikrosoyuducuların işlənilməsi istehsalata tətbiq edilməsinə imkan yaratmışdır.

Bu işlər ilk dəfə olaraq Respublikamızda xüsusi təyinatlı elektron soyuduculu hermetik fotoqəbuledicilərin istehsalına səbəb olmuşdur.

İlk dəfə yaradılıb tətbiq olunmuş metod və qurğular germetik elektron cihazlarının zədəsiz diaqnostikasına və yarımkəçirici materialların fiziki xassələrinin tədqiqinə köməklik göstərilməmişdir.

Qurğuşun xalkogenidləri və onların bərk məhlullarının monokristalları alınması və onlarda kinetik hadisələrin tədqiqinə yönəldilmiş işlər, bu tip yarımkəçiricilərdə enerji spektrinin formalaşması, qəfəsdə vakansiyaların, aşqarların və antistruktur defektlərin elektron və fonon hadisələrinə təsiri üzrə fundamental nəticələrin alınmasına səbəb olmuşdur.

C.Ş.Abdinov tərəfindən yeni infraqırmızı texnika cihazları və metodlarının fiziki əsasları işlənməyə müəlliflik şəhadətnaməsi və patentlə müdafiə olunmuşdur. Bu cihaz və metodlar yerüstü və uçan sistemlərdə yerləşdirilən optik sistemlərdə geniş tətbiq tapmışdır. Onlardan: özünü istiqamətləndirən hava-hava mərmisinin istilik başlığı üçün kiçik ölçülü birkaskadlı elektron soyuduculu bir elementli fotoqəbuledicini, hərbi təyyarədə yerləşdirilən optik lazer nişanlama sistemi üçün ikikaskadlı elektron soyuduculu 8 elementli fotoqəbuledicini, gəmi artilleriya qurğusunda yerləşdirilən ikikaskadlı elektron soyuduculu 4 elementli fotoqəbuledicini, Yerli təbii sərvətlərini tədqiq edən kosmik aparatda yerləşdirilən üçkaskadlı termoelektrik soyuduculu 2 elementli fotoqəbuledicini və s. göstərmək olar.

Həmin fotoqəbuledicilər keçmiş İttifaqda seriya ilə istehsal olunan bu tip ilk cihazlar olmuşdur. Onun rəhbərliyi və bilavasitə iştirakı ilə Respublikada ilk dəfə olaraq böyük dövlət əhəmiyyətli xüsusi unikal və yeni optoelektron çeviricilərinin işlənməsi və istehsalı istiqaməti yaradılmışdır. Bu işləmələrin bir hissəsi seriya ilə istehsalata tətbiq olunmuşdur.

C.Ş.Abdinovun xarici və yerli müəlliflərin monoqrafiya və məqalələrində çoxsayda istinad olunan elmi nəticələri müntəzəm olaraq kondensə olunmuş halın və elektron cihazlarının nəzəriyyəsini yaratmaq və inkişaf etdirməkdə istifadə olunur.

C.Ş.Abdinov fəal elmi işlərə yanaşı böyük elmi-təşkilatçı və ictimai iş də aparır. O, 1973-cü ildə keçmiş Fotoelektronika İnstitutunda infraqırmızı texnika üçün yeni yüksək effektivlikli elektron cihazlarının fiziki əsaslarının işlənməsi, tədqiqi və hazırlanması ilə məşğul təcrübə istehsalata malik elmi şöbə yaratmış və indiyədək ona rəhbərlik edir. O, dəfələrlə Respublika, Bakı şəhəri, Yasamal rayonu, AMEA və institutun seçkiləri orqanlarına rəhbər vəzifələrə üzv seçilmişdir.

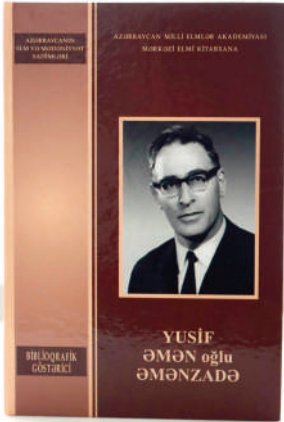
Fizika İnstitutunun kollektiv tanınmış alim, pedaqoq akademik Cavad Abdinovun yubileyi münasibətilə ürəkdan təbrik edirik, ona can sağlığı, elmi-pedaqoji fəaliyyətində yeni-yeni uğurlar arzulayırıq.

Arif HƏŞİMOV
akademik,
Səlimə MEHDİYEVƏ
AMEA-nın müxbir üzvü

BİBLİOQRAFİK GÖSTƏRİCİLƏR

Akademik Yusif Əmənzadə

AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasının (MEK) tərtibatında görkəmli riyaziyyatçı alim Yusif Əmənzadənin bibliografik göstəricisi çapdan çıxıb.

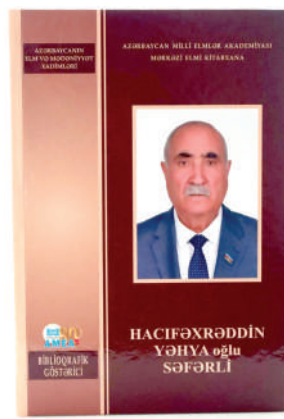
Nəşrə onun 1958-1982-ci illərdə çap olunmuş elmi əsərləri - kitabları, məqalələri, məruzələri, habelə redaktə etdiyi əsərlər daxil olmaqla 102 mənba toplanıb.

Göstəricinin elmi redaktoru MEK-in direktoru, texnika elmləri doktoru Hüseyn Hüseynov, redaktoru fizika riyaziyyat elmləri üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Tamilla Həsənova, tərtibçiləri kitabxananın Bibliografiya şöbəsinin əməkdaşları Nərgiz Novruzova və Türkan Vahidovadır.

Təqdim olunan vəsait Azərbaycanın mexanika-riyaziyyat sahəsinin görkəmli nümayəndələrindən biri, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor, AMEA-nın müxbir üzvü Yusif Əmənzadənin 110 illiyinə həsr olunub və alimin ilk bibliografik göstəricidir.

AMEA-nın müxbir üzvü Hacifəxrəddin Səfərli

AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasının (MEK) tərtibatında görkəmli tarixçi alim Hacifəxrəddin Səfərlinin bibliografik göstəricisi çapdan çıxıb.

tlara elmi rəhbərliyi və s. haqqında yazılmış mənbələri əhatə edir.

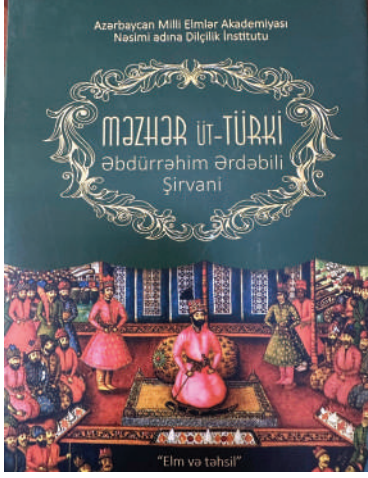
Vəsaitin elmi redaktoru MEK-in direktoru texnika elmləri doktoru, dosent Hüseyn Hüseynov, redaktorları Bibliografiya şöbəsinin müdiri filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Ayten Əliyeva və Elmi bibliografiya sektorunun müdiri Nərgiz Novruzova, tərtibçisi isə əməkdaş Təranə Rüstəmovadır.

Bibliografik göstərici tarix, etnoqrafiya, arxeologiya üzrə elmi-tədqiqat işi apararaq alim və mütəxəssislər, ali məktəb müəllimləri və tələbələr üçün qiymətli elmi mənbədir.

Göstərici AMEA-nın müxbir üzvü, tarix elmləri doktoru, professor, Əməkdar elm xadimi Hacifəxrəddin Səfərlinin 75 illik yubileyi haqqında AMEA Rəyasət Heyətinin qərarına əsasən tərtib olunub və alimin həyatı, elmi-pedaqoji, ictimai fəaliyyəti, 1979-2024-cü illərdəki elmi əsərlərinin bibliografiyasını, rey verdiyi, redaktə etdiyi əsərlər, eyni zamanda doktorant və dissertan-

"Məzhər üt-türki" - Azərbaycan türkcəsinə məhəbbətlə

AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun direktoru, filologiya elmləri doktoru, professor Nadir Məmmədlinin çap etdirdiyi Əbdürrəhim Ərdəbili Şirvaninin "Məzhər üt-türki" adlı dərsliyi təqdirəlayiq və dəyərli bir tədqiqat işi kimi qiymətləndirirəm. Dərsliyin tərtibçisi, ön sözün və şərhlərin müəllifi dilimizin inkişaf yolları, qrammatik və leksik normalarının tarixi təkamülünün öyrənilməsində 30 səhifəlik "Ön söz"ü ilə dil tarixçiləri, türkoloqlar, şərqşünaslar, bir sözlə, linqvistlər üçün dəyərli bir elmi mənbə ərsəyə gətirməyə nail olmuşdur.

söhbət türkcənin təzahüründən gedir, "Məzhər-üt-türki" əsəri Azərbaycan dilinin müstəqil bir dil olduğunu təsdiq edir. İlk dəfə Azərbaycanda fars dilindən tərcümə və çap olunan bu dərslik dünya dilləri arasında öz mövqeyi ilə seçilən Azərbaycan dilinin inkişaf yolları, qrammatik və leksik normalarının tarixi təkamülünün öyrənilməsi baxımından dil tarixçiləri, türkoloqlar və iranşünaslar üçün çox dəyərli vəsaitdir.

Nadir Məmmədli "Ön söz"də "Məzhər üt-türki" dərslik müəllifinin verdiyi məlumatlarla kifayətlənməyərək, özünün də fikir və düşüncələrini əlavə edir, orijinal mülahizələr söyləyir, bunların hər biri oxucuda məntiqi təəssürat yaradır. Qeyd etdiyim kimi, "məzhər" sözü tanış gəlməyə də, "it-türki" kəlməsi Kaşğari

"Divanı"nın adını xatırlatdı və fikrimdə xoş təəssürat yaratdı. Ərəb dilində "məzhər" sözünün dilimizə tərcüməsi "bir şeyin zahir olduğu yer; təzahür; yetişmə, nail olma" deməkdir və bu mənaların sinonim variantlarının hər biri həmin kəlməyə tam şəkildə uyğundur. Yəni dərslik müəllifi Əbdürrəhim Ərdəbili Şirvani praqmatik şəkildə oxucusuna başa salmaq istəyir ki, tarixən türk - Azərbaycan dili bu yerlərdə zahir olmuş, yaranmış, minilliklər boyu bu yerlərdə yetişmiş, xalq əsrlər boyu onu yaşatmağa nail olmuşdur və Azərbaycan türkcəsi nə ərəb dilindən, nə də farscadan əzəmətinə, möhtəşəmliyinə, qüdrətinə, gözəlliyinə, axıcı və rəvanlığına görə geri qalır, onu bu yad sistemli dillərin təsiri altında əridərək məhv etmək Allah qarşısında böyük və bəğışlanılmaz günahdır. Məlumat üçün qeyd edək ki, Əbdürrəhim Şirvani şeirlərini "Həzin Şirvani" təxəllüsü ilə yazan orta əsrlərdə tanınmış şairlərdəndir. O, Qacarlar dövründə yaşamış məşhur şair Vüsal Şirazinin (1783-1846) ana basasıdır, həmçinin "Divan", eləcə də "Səfa əl-qülub", "Hidayətnamə" və b. pedaqogikaya aid əsərlərin müəllifidir. Həmin əsərlərin əlyazmaları hal-hazırda Təbriz Milli Kitabxanasında qorunub saxlanılır.

Nadir Məmmədli Əbdürrəhim Ərdəbili Şirvaninin "Məzhər üt-türki" dərsliyini İrandakı (Cənubi Azərbaycandakı) Qızılbaş türkcəsinin qrammatik qaydaları və leksik tərkibini öyrənmək üçün yazılmış ilk vəsait kimi seçiyələndirərək qeyd edir ki, müəllif "Məzhər üt-türki"nin əlyazmasının müqəddiməsində bu barədə məlumat verir və onu "gözəl türk dili" kimi təqdim edir. Səfəvilərin hakimiyyətə gəlişi zamanından Nadir şah Əfşarın hakimiyyətinədək "Məzhər üt-türki"dən savayı türkcənin qrammatika və leksika ilə bağlı mənbə olmadığı üçün bu kitabın əhəmiyyəti dil tariximiz üçün əvəzsizdir". Professor Nadir Məmmədlinin "Ön söz"də toxunduğu məsələlərin hər biri oxucu kütləsinin başa düşəcəyi bir dillə, üslubu özündə əks etdirir. Məzhər bu səbəbdən "Ön söz" müəllifinin yazı manerasındakı sadəlik, aydınlıq 30 səhifəlik araşdırmalarını sürətlə oxuyub, dəyərli elmi ümumiləşdirmələr, nəticələr əldə edilməsinə rəvac verir.

Mahirə HÜSEYNOVA
filologiya elmləri doktoru, professor

Professor Məryəm Seyidbəyli təltif edilib

Tarix elmləri doktoru, professor Məryəm Həsən qızı Seyidbəyli uzun illər diaspor sahəsində mühüm elmi araşdırmalar aparmış, Azərbaycan elminin ölkəmizdə və dünyada populyarlaşdırılmasında müstəsna xidmətlər göstərmişdir. O, xüsusilə Azərbaycanın elmi diasporu və Azərbaycan elminin tarixinin öyrənilməsi sahələri üzrə mühüm tədqiqatları ilə tanınmaqdadır.

Məryəm Seyidbəyli bu sahədə xeyli kitab ərsəyə gətirmiş və eyni zamanda mütəxəssislər yetişdirmişdir. Azərbaycan elminin inkişafında göstərdiyi əvəzsiz xidmətlərə görə müxtəlif dərəcəli milli və beynəlxalq mükafatlarla təltif edilmiş, dövlət tərəfindən yüksək təltiflərə layiq görülmüşdür.

O, 2010-cu ildə Rusiyada beynəlxalq nüfuzlu "Azərbaycan diasporu: formalaşma və inkişaf xüsusiyyətləri və tendensiyaları" kitabına görə Beynəlxalq Elmlər Akademiyaları Assosiasiyasının diplomuna, 2011-ci ildə isə həmin kitabına görə "Humay" milli mükafatına layiq görülmüşdür. 2012-ci ildə "Azərbaycan diasporu: Ensiklopedik məlumatlar toplusu" kitabına görə diplomla təltif edilmişdir. 2022-ci ildə "Azərbaycan mühacirəti tarixində Şuşanın görkəmli şəxsiyyətləri" kitabı Azərbaycan Respublikasının Diaspora İş üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən yüksək qiymətləndirilmiş və 30 dekabr 2024-cü ildə Məryəm Seyidbəyli "Diaspor fəaliyyətində xidmətə görə" Azərbaycan Respublikasının medalı ilə təltif edilmişdir.

Türk elm dünyasına töhfələrə görə mükafat

AMEA-nın akademik Ziya Bünyadov adına Şərqşünaslıq İnstitutunun şöbə müdiri, Fəlsəfe elmləri doktoru, professor Roida Rzayeva Beynəlxalq Avrasiya Təhsil İttifaqları Birliyi tərəfindən elmi fəaliyyəti ilə "Türk elm dünyasına" verdiyi töhfələrə görə "Ziya Göyaly" mükafatı ilə təltif olunub.

2024-cü ildə Ziya Göyalyın vəfatının 100 ildəyinə həsr edilmiş "Ziya Göyaly" mükafatı təhsil və sosial elmlər sahəsində fəaliyyət göstərən, yarıdan və elmə töhfə verən alimlərin fəaliyyətlərini qiymətləndirmək məqsədilə verilir.

Qeyd edək ki, elmin bütün sahələrində görkəmli alimlərin tədqiqat və təbiiq araşdırmalarını və xidmətlərini qiymətləndirmək, peşəkarlıqlarını səndələşdirərək fəaliyyətlərini gücləndirmək və böyüməkdə olan nəsillərə təşviq etmək məqsədilə Beynəlxalq Avrasiya Təhsil İttifaqları Birliyi tərəfindən müəyyən edilən illərdə və ya Türk Millətinin dili, mədəniyyəti, tarixi, təhsili və birliyinə xidmət etmiş Türk mütəfəkkirlərinin anım illərində ilin əhəmiyyətinə əsaslanaraq, öz sahələrində səlahiyyətli elmi komissiyalar tərəfindən nəzərdən keçirilərək şəxs və qurumlara mükafatlar verilir.

Filosof alim nüfuzlu jurnalın rəyçisi seçilib

AMEA-nın Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunun Heydər Əliyevin siyasi irsi və azərbaycanlıq fəlsəfəsi şöbəsinin aparıcı elmi işçisi fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Əntiqə Paşayeva Scopus bazalı olan "Infrastruktur, Siyasət və İnkişaf" (Journal of Infrastructure, Policy and Development) jurnalının rəyçisi seçilib.

Qərbi Azərbaycan abidələri: Şor bulaq

Qərbi Azərbaycanın Zəngəzur bölgəsində yerləşən Şor bulaq qədim su mənbələrindən biridir. Abidə indiki Ermənistanın Görüs rayonunun Diğ kəndində, dəniz səviyyəsindən 1360 metr yüksəklikdə yerləşir.

"Diğ" sözü türk toponimidir və "qışlaq" mənasında işlədilir. Kənd Qafan şəhərindən 100 kilometr, Görüs şəhərindən isə 20 kilometr məsafədə, Azərbaycanla Ermənistan arasındakı təmas xəttindən təxminən 1 kilometr uzaqlıqda yerləşir. Şor bulaq kəndin mərkəzindəki Alban dövrünə aid məbəddən (ermənilər hazırda bu məbədi "Surb Gevorq" kilsəsi adlandırırlar) 200 metr cənubda yerləşir. Yerli azərbaycanlılar bulağı "Şor bulaq" (duzlu su) adlandırırdılar. Azərbaycanlılar bu ərazilərdən etnik təmizləməyə məruz qaldıqdan sonra belə, ermənilər bulağın adını dəyişə bilməyib və onu hələ də Şor bulaq adlandırırlar. Bu bulaq Diğ kəndinin içməli su ilə təmin olunan yeganə mənbəyi idi.

Bu fikirlər AMEA A.A.Bakıxanov adına Tarix və Etnologiya İnstitutunun əməkdaşı Faiq İsmayılovun "Qərbi Azərbaycan abidələri: Şor bulaq" adlı məqaləsində yer alıb.

Məqalədə bildirilir ki, erməni mənbələri-nə görə, Diğ kəndi X əsrə aid yaşayış məntəqəsi kimi xatırlanır. Buna görə də Şor bulağın da çox qədim tarixə malik olduğu güman edilir. Lakin Ermənistanın abidələrinin qeydiyyatı

siyahısında bulağın tikilmə dövrü XV-XVII əsrlərə aid göstərilir. Bulağın divarlarında yazılı məlumat olmadığı üçün onun tikilmə tarixi ilə bağlı dəqiq fakt yoxdur.

Bulağın memarlıq quruluşunda dəyişikliklərin aparıldığı görünür. Ön divar daşlarından birində "1932" yazısı var. Divarların bəzi hissələri sökülərək yenilənib, dam örtüyü isə ermənilər tərəfindən əvəzlənib. Bu dəyişikliklər ermənilərin abidəni əvvəlki formasından uzaqlaşdırdığını göstərir. Bulaq yerli pud daşları və əhəng məhlulu ilə tikilib. Yan divarlarla mərkəzdəki sütun dam örtüyünü dəstəkləyir. Bulağın ön divarında üç, sağ divarında isə bir taxça var. Bu taxçalar gecələr çiraq qoyulması üçün nəzərdə tutulub ki, insanlar və heyvanlar bulaqdan keçəndə istifadə edə bilsinlər.

Bulağın önündə yeddi nov tikilib. Heyvanların rahat su içməsi üçün nəzərdə tutulan bu novlardan altısının divarlarında X əsrə aid oyma dekorativ lentlər indiyədək qorunub saxlanılıb.

Redaksiya heyəti:

İsa Həbibbəyli, Dilqəm Tağıyev, İbrahim Quliyev, Nərgiz Paşayeva, Rasim Əliquliyev, Tofiq Nağıyev, İradə Hüseynova, Gövhər Baxşəliyeva, Arif Həşimov, Cəmil Əliyev, İsmayıl Hacıyev, Fuad Əliyev

Baş redaktor: Ağahüseyn Şükürov

Ünvan: AZ 1001, Bakı, İstiqlaliyyət küçəsi 30.
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Reyaset Heyəti
e-mail: elm.nauka.gazet@gmail.com

Tiraj: 2000

Для развития отечественной науки

На последнем в 2024 году заседании Президиум НАНА обсудил широкий круг вопросов

В очередном заседании Президиума НАНА, состоявшемся 27 декабря, приняли участие президент НАНА академик Иса Габибейли, члены и заведующие отделами аппарата Президиума. Открыв заседание вступительным словом, академик Иса Габибейли ознакомил присутствующих с вопросами, стоящими на повестке дня.

Вначале минутой молчания была почтена память пассажиров и членов экипажа, погибших в результате крушения Embraer-190, принадлежащего компании "Азербайджанские авиалинии" (AZAL), близ города Актау (Казахстан). Затем на обсуждение был вынесен вопрос "Обучение в докторантуре: существующее положение, международная практика и предстоящие задачи".

Реформы будут продолжены

По словам главы НАНА, впервые в истории академии заведующий отделом аппарата Президиума выступает на его заседании с докладом по данному вопросу, реформы в данной сфере будут продолжаться и в дальнейшем.

Затем заведующий отделом науки и образования аппарата Президиума НАНА доктор филологических наук Сархан Хавери выступил с докладом "Обучение в докторантуре: существующее положение, международная

практика и предстоящие задачи", в котором поделился информацией о подготовке высококвалифицированных специалистов посредством обучения в докторантуре, которое составляет важное направление научной деятельности, международной практике в данной сфере, а также перечислил ряд предстоящих задач.

Существующее в республике положение в области обучения в докторантуре рассматривалось с учётом международного опыта в основном с двух аспектов - "Существующее положение в сфере обучения в докторантуре на институциональном уровне и международная практика" и "Существующее положение в области обучения в докторантуре с точки зрения содержания и международная практика".

Говоря о первом направлении, Сархан Хавери рассказал о нормативно-правовой базе, регулирующей обучение в докторантуре, правовой и философской специфике и структурных особенностях обучения в докторантуре, которая является третьей ступенью высшего образования, оценил их в контексте принципов Болонской системы.

Новые вызовы мировой науки

Помимо этого, в центре внимания находились такие вопросы, как обучение в докторантуре НАНА, связанные с данной сферой важные статистические показатели, от-

расли и специальности, их распределение по научным учреждениям, модели когнитивной институционализации научных учреждений по научным направлениям и научным проблемам.

Также в докладе нашли отражение такие важные вопросы, как новые вызовы мировой науки, развитие ИКТ и технологий искусственного интеллекта, необходимость в пересмотре классификации специальностей на уровне обучения в докторантуре в условиях роста мультидисциплинарных и трансдисциплинарных тенденций, годовой план приёма в докторантуру в республике, соотношение между числом лиц, принятых в докторантуру и защитивших диссертации, существующие в данной области тенденции и их предполагаемые результаты, механизмы в оценке диссертаций и международная практика, международные связи НАНА в сфере обучения в докторантуре и т.д.

С точки зрения содержания обучение в докторантуре было рассмотрено с учётом международной практики и существующего в республике положения. Докладчик рассказал также о специфике содержания обучения в докторантуре, философской платформе PhD в международной практике, логической последовательности научно-исследовательского процесса в общей модели, взаимоотношениях между научным фактом и мыслительной конструкцией, "проблеме" формулирования научной проблемы, актуальности научной проблемы с точки зрения развития науки.

В соответствии с мировой практикой

А также социально-экономического, культурно-нравственного и идеологического развития государства, нации и человечества в целом, подходе к содержанию обучения в докторантуре в Азербайджане, характерных проблемах, которые наблюдаются в содержании научно-исследовательских работ (диссертаций) на уровне подготовки докторов наук и докторов философии.

После прослушивания доклада состоялись дискуссии. В своих выступлениях академики Ариф Гашимов, Дильгам Тагиев, Расим Алигулиев, Ирада Гусейнова, Говхар Бахшалиева, член-корреспондент НАНА Эртегин Саламзаде, доктор философии по математике, доцент Фариз Имранов, профессор Ильхам Мамедзаде и доктор философских наук Физули Гурбанов высоко оценили доклад и поделились своими мыслями и предложениями, связанными с проблемами, существующими в сфере обучения в докторантуре.

Выступая по указанному вопросу, академик Иса Габибейли подчеркнул, что для будущего развития отечественной науки необходимо повысить уровень обучения в докторантуре НАНА. Академик сообщил, что нужно быть еще более внимательными и проявлять заботу о докторантах, руководство институтов и заведующие отделами должны оказывать необходимую поддержку при публикации научных статей и решении прочих организационных вопросов. Руководитель НАНА отметил, что предстоящими задачами являются подготовка предложений, связанных с обновлением положения об обучении в докторантуре, и приведение сферы обучения в докторантуре в соответствие с мировой практикой.

(продолжение на стр.10)

"Кызылбашская Энциклопедия: 1001 термин и частных имен"

стр. 10 ⇨

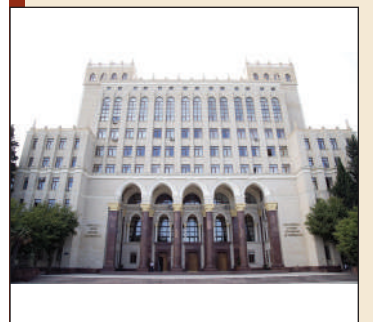
Главное вознаграждение приносит само открытие

стр. 11 ⇨

Поэт, не вмещающийся во Вселенную

стр. 11 ⇨

A meeting regarding the results of the year was held at the Institute of Literature

page 12 ⇨

Для развития отечественной науки

На последнем в 2024 году заседании Президиум НАНА обсудил широкий круг вопросов

(начало на стр.9)

Учитывая затронутые в докладе вопросы и выдвинутые в ходе дискуссий предложения, Президиум НАНА принял постановление, в котором нашли отражение такие сферы, как разработка предложений, нацеленных на совершенствование процесса подготовки высококвалифицированных научных кадров в докторантуре с учётом мировой практики, создание банка тем диссертационных работ для докторантов и диссертантов по подготовке докторов наук и докторов философии с учётом таких критериев, как научность и объективность исследуемой проблемы, её актуальность (направленность на удовлетворение потребностей, связанных с реальным социально-экономическим и культурно-нравственным развитием республики) и значимость (наличие возможностей практического применения с точки зрения и национальных интересов, и международных вызовов). Также в постановлении были учтены такие вопросы, как изменения, происходящие в последнее время в мировой науке, развитие ИКТ, технологий искусственного интеллекта, междисциплинарных и трансдисциплинарных исследований, изменение требований на рынке труда, учёт всех вышеназванных критериев при разработке совместно с прочими соответствующими государственными структурами предложений по усовершенствованию "Классификации специальности на уровне докторантуры высшего образования", усиление в научных учреждениях контроля за выполнением докторантами планов своих работ, реализация мероприятий по привлечению докторантов и диссертантов наукометрических знаний и навыков и т.д. Помимо этого, были даны поручения соответствующим подразделениям Академии наук.

Следующим на заседании был рассмотрен вопрос об утверждении Комплексного плана научно-исследовательских работ, которые будут вестись в НАНА в 2025 году. Академик Иса Габибейли сообщил, что планы, обсуждённые и утверждённые в отделениях гуманитарных и общественных наук НАНА, были систематизированы в отделе науки и образования аппарата Президиума и представлены на рассмотрение Президиума НАНА, который утвердил Комплексный план научно-исследовательских работ, которые будут вестись в НАНА в 2025 году. Также было поручено представить в научные отделения квартальный и годовой итоговый отчёты о выполненных работах.

Далее на заседании обсуждался вопрос о проведении 100-летнего юбилея Центральной научной библиотеки (ЦНБ) НАНА. Директор библиотеки доктор технических наук Гусейн Гусейнов сообщил, что в августе 2025 года исполняется 100 лет со дня создания ЦНБ Национальной академии наук Азербайджана. Начало созданию библиотеки было положено 4 ноября 1923 года с учреждения

Библиографического бюро Общества исследования и изучения Азербайджана, а 19 августа 1925 года на заседании Президиума Центрального совета Общества было принято постановление о слиянии деятельности Библиографического бюро и библиотеки, и тем самым был определён правовой статус ЦНБ.

С учетом специфики региона

Отмечалось, что на протяжении последних двух лет в контексте движения обновляемой Академии наук по инициативе президента НАНА академика Исы Габибейли и в ЦНБ были начаты реформы, основной целью которых является хранение и защита знаний в рамках концепции "Электронная библиотека", применение возможностей ИКТ в данной сфере, а также направление деятельности в данном направлении в научно-исследовательскую область. Подчеркивалось, что сегодня основу обновляемой деятельности библиотеки составляет разработка и применение современной модели системы обслуживания читателей в контексте библиотечно-информационных процессов, которые происходят в мире.

Президиум принял постановление о проведении 100-летнего юбилея Центральной научной библиотеки НАНА.

Затем на заседании был рассмотрен вопрос об учреждении журнала "Научные труды" Лянкяранского регионального научного центра НАНА (серия общественных, гуманитарных и естественных наук).

Академик Иса Габибейли сообщил, что одним из важных направлений проводимых в НАНА широкомасштабных реформ является организация научной деятельности региональных научных отделений и центров на уровне современных требований, ещё большее совершенствование их научной деятельности с учётом своеобразных особенностей регионов. Для организации ещё более систематизированной и целенаправленной деятельности в данной сфере руководство НАНА периодически знакомится с научной деятельностью региональных научных отделений и центров на местах, заслушивает учёных и даёт соответствующие поручения.

Напомним, что в этом месяце он принял участие в отчётном заседании Лянкяранского регионального научного центра НАНА, академик Иса Габибейли подчеркнул, что дал ряд рекомендаций, поручений и предложений, нацеленных на ещё большее усиление научной деятельности центра и расширение научных связей с учётом своеобразных специфических особенностей региона.

Исходя из указанных поручений, руководство центра обратилось к президенту НАНА в связи с учреждением журнала "Научные труды" Лянкяранского регионального научного центра (серия общественных гуманитарных и естественных наук).

Учитывая всё вышеизложенное, Президиум НАНА принял постановление об учреждении журнала "Научные труды" Лянкяранского регионального научного центра НАНА (серия общественных, гуманитарных и естественных наук). Также была утверждена реакционная коллегия журнала.

Для электронизации документооборота

Следующим на обсуждение был вынесен вопрос о переходе НАНА к электронному документообороту и предстоящих задачах.

В своём выступлении по данному вопросу академик-секретарь НАНА академик Ариф Гашимов отметил, что в НАНА реализованы важные мероприятия, связанные с созданием и плодотворной деятельностью Системы электронного документооборота (ESDS), обновлением сетевой инфраструктуры, развитием электронной науки и т.д. В результате выполненных работ, продолжил академик, созданная в НАНА Система электронного документооборота была интегрирована в подсистему цифрового документооборота республики, был обеспечен обмен документами с другими государственными органами (учреждениями).

Далее заведующая отделом делопроизводства и протокола аппарата Президиума НАНА доктор философии по филологии Эсмер Алиева рассказала о работах, выполненных в сфере организации в Академии наук Системы электронного документооборота. Она сообщила, что для подключения аппарата Президиума НАНА и находящихся под его ведомством структур к Системе электронного документооборота была проделана совместная с ASAN Xidmət работа, созданы профили пользователей и организованы тренинги.

Наряду с этим в режиме реального времени был обеспечен поэтапный переход к Системе электронного документооборота (ESDS), процесс перехода к электронизации документооборота в аппарате Президиума НАНА и подведомственных ему научных учреждениях, организациях и центрах НАНА успешно завершён.

Заведующая отделом привела ряд статистических данных, связанных с использованием Системы электронного документооборота.

Выступая в связи с рассматриваемым вопросом, академик Иса Габибейли отметил, что отдел делопроизводства и протокола в краткие сроки реализовал важные мероприятия, связанные с подключением НАНА к Системе электронного документооборота республики, сотрудники отдела провели в научных учреждениях и организациях Академии наук тренинги для соответствующих лиц. Академик высоко оценил деятельность отдела.

На заседании также было принято постановление о 85-летнем юбилее академика Джавада Абдинова.

Президент НАНА академик Иса Габибейли избран почётным членом Академии наук Турции

Президент НАНА академик Иса Габибейли избран почётным членом Академии наук Турции (TÜBA). В связи с этим президент TÜBA профессор Музаффер Шекер направил президенту НАНА поздравительное письмо. В письме говорится:

"Уважаемый профессор, доктор наук Иса Габибейли!

Рад поздравить Вас от имени Академии наук Турции (TÜBA) с Вашим избранием почётным членом TÜBA по постановлению академического совета от 17 декабря 2024 года (№ 372). Данное постановление является очередным признанием Ваших заслуг в развитии науки и Академии наук, и мы рады видеть Вас в рядах нашей организации.

Хотим сообщить, что сертификат почётного члена TÜBA будет вручён Вам на очередном собрании Генеральной ассамблеи TÜBA или, если это будет более удобно, во время Вашего очередного визита в Турцию. Если Вы решите принять участие на Генеральной ассамблее, мы известим Вас о времени проведения мероприятия.

Разрешите поблагодарить Вас от имени TÜBA за незаменимый вклад в развитие исследуемой Вами сферы. Мы уверены, что Ваше избрание почётным членом TÜBA откроет новые возможности для дальнейшего сотрудничества и ещё более расширит дружеские связи между Вами и Академией.

В преддверии Нового года хотим пожелать здоровья Вам и Вашей семье. Желаем, чтобы 2025-й год был для всех вас счастливым и удачным.

С уважением,
профессор Музаффер Шекер,
президент Академии наук Турции,
27 декабря 2024 года".

"Кызылбашская Энциклопедия: 1001 термин и частных имен"

В Центральной научной библиотеке НАНА состоялась презентация энциклопедии "Кызылбашская Энциклопедия: 1001 термин и частных имен", организаторами которой являются Евразийская международная ассоциация развития (ЕМАР) и Институт истории и этнологии имени Аббасгулу Ага Бакиханова (ИИЭ) НАНА.

На презентации с участием представителей научного и общественного сектора выступили президент НАНА, академик Иса Габибейли, председатель правления ЕМАР Эльчин Аскеров, директор ИИЭ профессор Керим Шукюров, посол по особым поручениям МИД Азербайджана Эльшад Искендеров, депутат ММ Нагиф Гамзаев, ректор Азербайджанского института богословия Агиль Ширинов, которые высказали свои впечатления об энциклопедии и мнения о месте кызылбашского движения в истории государственности Азербайджана, формировании национальной идентичности и его роли культурного возрождения азербайджанского народа.

Президент НАНА академик Габибейли выразил свое чувство гордости от того, что сегодня широкая аудитория читателей, в частности, молодое поколение Азербайджана, получили возможность ознакомиться с историей кызылбашского движения и примечательно, что сотрудники НАНА принимают участие в этом.

По мнению Эльшада Искендерова, кызылбашское движение является историческим наследием, созданным именно азербайджанцами. Он отметил, что централизованное азербайджанское государство достигло пика своего развития в этот период, при этом играя ведущую роль в формировании современного азербайджанского народа.

"Энциклопедия" была издана в течение года по инициативе ЕМАР при поддержке Евразийского регионального центра молодежного форума ОИС и посвящена 500-летию Шаха Исмаила Сефевия.

Главное вознаграждение приносит само открытие

(Окончание. Начало в предыдущих номерах)

Мой учитель академик В.И. Кейлис-Борок говорил: "Только задумайтесь, почему некоторые из людей все же решают стать учеными, несмотря на то, что они знают, что бизнесмены, юристы и врачи получают гораздо больший доход? Видимо потому, что наука - это захватывающее приключение, где главное вознаграждение приносит само открытие". Ученые испытывают непреодолимое чувство, что открыли еще одну тайну природы или общества. Вместо больших денег ученые получают свободу, независимость и товарищество. Не стоит гнаться за высокими наградами и за большими деньгами, они достигнут вас (к сожалению, изредка через многие десятилетия). Но стоит гнаться за научными открытиями, которые могут открыть перед вами двери к известности. Кстати, в беседах с несколькими лауреатами Нобелевской премии я слышал каждый раз, что награды, особенно престижные премии и медали, были практически всегда неожиданными для них, хотя они верили, что результаты их исследований являются выдающимися и когда-то они будут оценены научной общественностью.

Особенно запомнились личные встречи и беседы с физиком-теоретиком и лауреатом Нобелевской премии Виталием Лазаревичем Гинзбургом. Я встретил академика Гинзбурга в 1996 г. и согласился помочь ему в подготовке к лекциям в США. В течение трех вечеров после совместной работы и во время чаепитий вместе с его супругой Ниной Ивановной, Виталий Лазаревич рассказывал о становлении теоретической физики в СССР и о его работе с Н. Вавиловым, Л. Ландау и А. Сахаровым. До сих пор помню эти удивительные вечера с выдающимися ученым и добрым человеком. В последний вечер он вдруг сказал: "Я хотел бы пригласить вас сделать доклад на Московском семинаре по теоретической физике". Я просто онемел. Те, кто когда-либо присутствовали на знаменитых семинарах Ландау-Гинзбурга (или читали о них), поймут меня: это были не просто научные семинары, а научные "разборки" - порой жесткие и беспощадные. Увидев мою реакцию, Виталий Лазаревич улыбнулся и сказал мягко: "Вас не заклюют - подавятся!" Доклад на семинаре о тепловой конвекции в мантии Земли и образовании осадочных бассейнов прошел успешно и после этого меня попросили написать статью в журнал "Наука и Жизнь" (<https://www.nkj.ru/archive/articles/10147/>). Кстати, моя статья на эту же тему опубликована недавно в журнале Nature Communications (<https://www.nature.com/articles/s41467-024-48127-1>).

В один из вечеров академик Гинзбург рассказал, что по просьбе Нобелевского комитета по физике каждый год в течение многих лет он номинирует известного российского физика на Нобелевскую премию, хотя его кандидатура никак не проходит. Он будет это делать до конца жизни, так как считает достижения этого ученого выдающимися. (В 2000 г. академик Жорес Алфёров получил Нобелевскую премию за

"разработку полупроводниковых гетероструктур и создание быстрых опто- и микроэлектронных компонентов"). Когда я спросил, что думает Виталий Лазаревич о возможности получения им самим этой высокой награды, он улыбнулся и сказал, что в преклонном возрасте он вряд ли получит Нобелевку. Но академик Гинзбург ошибся. В 2003 г. Нобелевский комитет наградил его в возрасте 87 лет премией за "пионерский вклад в теорию сверхпроводников и сверхтекучих жидкостей". Так что выдающиеся исследования не остаются незамеченными.

Что касается вашего вопроса выше, я бы поставил его несколько иначе: "Какие условия должны быть созданы для успешной научной работы и плодотворных результатов?" Ответ на этот вопрос достаточно сложный. Выдающиеся исследования состоят из нескольких основных компонентов: выдающаяся научная школа, талантливая молодежь (не думающая о деньгах и наградах, но о научных исследованиях), современнейшее оборудование, достаточное финансирование и свобода научных мыслей и исследований (даже Нобелевский лауреат, работающий в этой школе, не должен подавлять учеников своим авторитетом). Когда эти компоненты соберутся в одно целое, то выдающиеся результаты, созданные этой школой, "превратятся" со временем в награды.

И тут вспоминается известный анекдот Ходжи Насреддина о его любимом блюде. Как-то спросил Ходжу об этом, но он долго не отвечал. Однако ему надоело сопротивляться, и он сказал: "Мое любимое блюдо - халва". И зачем надо было сопротивляться с ответом, спросили его, если ее можно приготовить из трех основных компонентов: мука, масло и мед. И тогда Ходжа ответил: "Это просто сказать. Когда дома есть мука и масло, не всегда бывает мед; есть мед и масло, нет муки, и т.д." "Что же никогда не было так, чтобы все три ингредиента были бы в наличии?" - спросили его. "Почему же" - ответил Ходжа, - просто в эти дни меня не было дома". Мораль такова, что только тогда, когда Азербайджан создаст выдающиеся научные школы, подготовит талантливую молодежь для работы в этих научных институтах, закупит

современное оборудование, предоставит полное финансирование и наконец создаст условия свободы научных мыслей и исследований - можно ждать результатов Нобелевского уровня.

Посмотрите на Китай и на заботу о науке в этой стране. Китай создал необходимые и достаточные условия для обеспечения выдающихся научных результатов и производства новых технологий. Авторство большей части научных статей, публикуемых в лучших журналах мира, принадлежит китайским ученым. И конечно же, они скоро начнут получать Нобелевские и другие престижные премии.

- Недавно в Баку с большим успехом прошла 29-я сессия Конференции сторон Рамочной конвенции ООН об изменении климата (COP29), которая находилась в центре внимания всего мира. Вы также принимали в ней участие. На конференции обсуждались многие важные вопросы, имеющие значение для будущего мира. Какова была повестка дня COP29 и ваши впечатления о конференции?

- В конце ноября прошлого года я был очень обрадован тем, что конференция ООН по климатическим изменениям (COP29) будет проведена в моем родном городе. Как ученого, меня интересовали вопросы освещения научных достижений по проблемам изменения климата на этой ежегодной конференции. Я предложил КИТ организовать на COP29 специальную сессию, посвященную изменению климата и риску бедствий, инициированных природными опасностями. После получения согласия от КИТ я связался с ISC и была достигнута договоренность о специальной сессии "Климатическая наука: основные выводы на 2024-й год". Хочу отметить, что получить специальную сессию на конференциях ООН достаточно сложно. Так из более чем 600 проектов были отобраны только около 100 сессий, включая нашу.

На сессии выступил профессор Йохан Рокстрем, директор Потсдамского института исследований по климату, с докладом "10 новых открытий климатологии" (<https://10insightsclimate.science/>). После доклада состоялась панельная дискуссия, в которой приняли участие представители различных национальных, региональных и международных организаций. Я представлял Международную программу по природным катастрофам (IRDR) и был модератором дискуссии. Участники дискуссии обсудили новые результаты исследований в области изменения климата; подчеркнули важность науки для быстрого и эффективного реагирования на изменение климата, а также для анализа финансирования климатических изменений; подчеркнули роль совместных комплексных исследований и глобальных коллабораций. Участники дискуссии также обсудили основные проблемы в климатологии, на которых нам необходимо сосредоточиться в ближайшие годы. Среди проблем были названы скудность наблюдений в некоторых регионах мира, неполный обмен данными, необходимость более глубокого исследования катастроф, связанных с изменением климата, и улучшение политики адаптации. В пре-

ниях выступили представители государственных учреждений и неправительственных организаций, и в частности, Президент НАНА академик Иса Габиббейли (<https://science.gov.az/ru/news/open/30687>).

Хочу отметить, что не все было гладко в процессе подготовки к специальной сессии ООН. Представители студенческой армянской диаспоры университета послали Президенту КИТ письмо с просьбой отменить сессию на COP29, указав на ряд известных политических мотивов и на тот факт, что организатором совещания является азербайджанец по происхождению. На просьбу из президиума прокомментировать это письмо я ответил так: "Обычно я не комментирую политические заявления, так как я - не политик, а ученый. Но при этом я использую инструмент научной дипломатии, который говорит о том, что в научных исследованиях и в международном сотрудничестве нет границ. Климат должен быть сохранен на Земле, несмотря на локальные войны или недружественные отношения государств. А наука должна способствовать защите окружающей среды и климата. Мы проводим специальную сессию ООН и приглашаем представителей всех государств принять участие в ней. Более того, мы выступаем за право на свободу от дискриминации по признаку этнического происхождения, религии, гражданства или другим признакам, в соответствии с уставом ISC и с Всеобщей декларацией прав человека ООН". После этого президиум КИТ принял решение продолжить подготовку к сессии ООН, и ответил отказом на заявление армянских студентов.

COP29 прошел замечательно. Правительство Азербайджана приложило максимум усилий при подготовке и в процессе проведения конференции, и она прошла убедительно и блестяще. К сожалению, я не смог участвовать в конференции в последнюю неделю (так как читаю лекции и должен был вернуться на работу), но знаю, что значительный прогресс был достигнут в увеличении финансирования развивающихся стран для борьбы с последствиями изменения климата. Таким образом, COP29 вошел в историю!

- Что бы вы хотели сказать азербайджанским ученым?
- Я бы адресовал мои слова молодым азербайджанским ученым. Где бы вы ни были, работали и жили, старайтесь прославлять свой народ своим трудом, знаниями и культурой. Стремитесь решать трудные задачи, открывать новые научные горизонты, развивать международное научное сотрудничество. Стремитесь работать, не следя за временем и днями, и помнить, что новые знания не даются просто и являются результатом кропотливой, порой изнурительной, работы. Перефразируя слова знаменитого писателя Л.Н. Толстого, скажу, что учёный - это не тот человек, кто создает новые знания, а тот, кто не может жить без того, чтобы не создавать новые знания. Желаю молодым азербайджанским ученым огромных успехов в науке.

Беседовал Агагусейн ШУКЮРОВ

Поэт, не вмещающийся во Вселенную

В этом году исполнилось 655 лет со дня рождения великого азербайджанского поэта и мыслителя Имадеддина Насими. В целях пропаганды его богатого наследия, оставившего глубокий след в художественной и философской мысли азербайджанского народа с многовековыми традициями, в Республиканской молодежной библиотеке имени Джафара Джаббарлы подготовлена электронная база данных "Имадеддин Насими-655".

В базе данных, подготовленной сотрудниками библиотеки, размещен полный текст статей президента НАНА академика Исы Габиббейли "Азербайджанский поэт, не вмещающийся во Вселенную", а также ведущего научного сотрудника Института востоковедения имени Зии Буниатова НАНА Саадат Шихиевой "Знание, религия и светское восприятие человека в творчестве Насими".

В электронной базе представлены произведения гениального поэта на азербайджанском, турецком, английском, немецком, персидском и русском языках, книги и статьи, написанные о нем, музыкальные произведения, написанные на его слова, диссертации и авторефераты, посвященные жизни и творчеству Насими, монографии, информация об увековечивании его памяти, а также виртуальная выставка книг, фильмография и видео-галерея.

Посвящается итогам года

В Институте литературы имени Низами Гянджеви (ИЛ) НАНА состоялось совещание, посвящённое итогам 2024 года. В мероприятии приняли участие президент НАНА, директор Института литературы имени Низами Гянджеви академик Иса Габиббейли, руководство учреждения и заведующие отделами.

На заседании обсуждались такие вопросы, как завершение работ по изданию 1-й книги 7-го тома 10-томника "История азербайджанской литературы", подготовка к печати тома "Азербайджанская литература периода независимости" сборника "История литературы" и т.д. О подготовке изданий в своих выступлениях рассказали замдиректора ИЛ доктор философии по филологии Мехман Гасанли, завотделом доктор филологических наук Асиф Рустамли и др.

Академик Габиббейли дал соответствующие поручения и рекомендации в связи со своевременной и качественной подготовкой указанных изданий к печати. Руководитель НАНА также высоко оценил деятельность ИЛ в 2024 году и пожелал коллективу научно-исследовательского учреждения успехов в следующем году.

SCIENCE

Newspaper of the Presidium of the Azerbaijan National Academy of Sciences

Academician Isa Habibbeyli spoke at the meeting of the Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature

The President of ANAS, Academician Isa Habibbeyli delivered a speech at the meeting held by the Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature. The meeting, held via the "Zoom" platform, was attended by the deputy director of the Institute of Georgian Literature, Doctor of Philological Sciences, Professor Maka Elbakidze, the head of the Institute's Russian Studies Center, Doctor of Philological Sciences Ivane Amirkhanashvili, and others.

Academician Isa Habibbeyli said that the Nizami Ganjavi Institute of Literature of ANAS and the Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature have been collaborating closely for many years, implementing joint projects. He noted that the joint research conducted by the staff of these scientific institutions on Nizami Ganjavi and Shota Rustaveli from 2017 to 2020 was reflected in the monograph "Nizami Ganjavi and Shota Rustaveli". This book was published in Azerbaijani, Georgian, and English in 2021 in Baku and Tbilisi.

Academician Isa Habibbeyli also shared his proposals regarding the existing collaboration and potential projects that could be implemented in the future.

In their speeches, the deputy director of the Institute of Georgian Literature, Doctor of Philological Sciences, Professor Maka Elbakidze, the head of the Institute's Russian Studies Center, Doctor of Philological Sciences Ivane Amirkhanashvili, and others discussed the cooperation between the Nizami Ganjavi Institute of Literature of ANAS and the Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature. The Georgian scholars highlighted the significant scientific achievements resulting from this collaboration and shared their thoughts on joint projects.

During the meeting, a broad exchange of views was held on issues of mutual interest.

President of ANAS, academician Isa Habibbeyli has been elected an Honorary Member of the Turkish Academy of Sciences

The President of ANAS, academician Isa Habibbeyli has been elected an Honorary Member of the Turkish Academy of Sciences (TÜBA). On this occasion, a congratulatory letter from the President of TÜBA, Professor Muzaffer Şeker, was sent to the President of ANAS, which reads:

"Dear Prof. Dr. Isa Habibbeyli,

On behalf of the Turkish Academy of Sciences (TÜBA), I am delighted to extend our heartfelt congratulations on your election as a TÜBA Honorary Member by the Academy Council on December 17th, 2024, through decision no. 372.

This esteemed recognition is a reflection of your remarkable contributions to science and academia, and we are truly honored to welcome you into our community.

We are pleased to inform you that a certificate of your honorary membership will be presented to you

and prosperous 2025 for you and your family.
Sincerely,

Prof. Dr. Muzaffer Şeker
President of the Turkish Academy of Sciences
December 27, 2024"

either during the forthcoming TÜBA General Assembly or, if more convenient, during your next visit to Türkiye. The specific details of the General Assembly will be communicated to you should you decide to attend this occasion.

Allow me to express, on behalf of TÜBA, our profound gratitude for your invaluable contribution to your field of study. We firmly believe that your affiliation with TÜBA will lead to further opportunities for collaboration and enhance the enduring ties of cooperation and friendship between you and the Academy.

As we prepare to enter the New Year, we also take this opportunity to convey our best wishes for a happy, healthy,

A meeting regarding the results of the year was held at the Institute of Literature

The internal meeting was held at the Institute of Literature of ANAS named after Nizami Ganjavi regarding the results of 2024. The meeting was attended by the President of ANAS, the Director of the Institute of Literature named after Nizami Ganjavi, Academician Isa Habibbeyli, the leadership of the institution, and the heads of several departments.

The meeting discussed issues such as the completion of the publication of the 7th volume (Book I) of the 10-volume "History of

Azerbaijani Literature" as well as the preparation for printing the volume "Azerbaijani Literature of the Independence Period" from the "History of Literature" collection, and so on.

Deputy Director, PhD in Philology Mehman Hasanli, Head of the Department, Doctor of Philology Asif Rustamli, and others provided information about the publications under discussion.

Academician Isa Habibbeyli emphasized the importance of completing the planned multi-volume publications on time and with high quality and gave rele-

vant recommendations and instructions.

The President of ANAS highly evaluated the activities of the Institute of Literature named after Nizami Ganjavi in 2024 and wished success to the staff of the research institution in the coming year.

The transition to electronic document circulation and the tasks ahead were discussed at ANAS

The next issue discussed at the meeting of the Presidium of ANAS was the transition to electronic document circulation at ANAS and the tasks ahead. Speaking on the matter, the academic secretary of ANAS, Academician Arif Hashimov stated that several measures have been taken to create and ensure the efficient operation of the Electronic Document Circulation System at ANAS.

These measures included updating the network infrastructure, advancing electronic science and other issues. He noted that as a result of these efforts, the Electronic Document Circulation System established at ANAS has been integrated into the country's digital document circulation subsystem, enabling document exchange with other state bodies (institutions).

Subsequently, Asmar Aliyeva, Head of the Document Management and Protocol Department of the Presidium administration of ANAS, PhD in Philology, provided details on the work done to organize the Electronic Document Circulation System within ANAS. She stated that collaboration was established with ASAN Service to connect the Presidium administration of ANAS and its subordinate institutions to

the Electronic Document Circulation System, ensuring the creation of user profiles and the organization of training sessions. Additionally, the transition to real-time use of the Electronic Document Circulation System was implemented in stages. The process of transitioning to electronic document circulation within the Presidium administration of ANAS and its affiliated scientific institutions, organizations, and centers has been successfully completed.

The department head also presented several statistical figures related to the use of the Electronic Document Circulation System following the transition.

Speaking on the matter, Academician Isa Habibbeyli noted that the Document Management and Protocol Department had implemented important measures in a short period, related to connecting ANAS to the country's Electronic Document Circulation System. He underlined that the department's staff conducted training sessions for relevant personnel at the Academy's scientific institutions and organizations, highly appreciating the department's work.

Редакционная коллегия:

Иса Габибейли, Дильгам Тагиев, Ибрагим Гулиев, Наргиз Пашаева, Расим Алигулиев, Тофик Нагиев, Ирада Гусейнова, Говхар Бахшалиева, Ариф Гашимов, Джамиль Алиев, Исмаил Гаджиев, Фуад Алиев

Главный редактор: Агагусейн Шукюров

Адрес: Баку, AZ 1001,
ул.Истиглалийят, 30, Президиум НАНА
e-mail: elm.nauka.gazet@gmail.com

Мнение авторов может не совпадать с мнением редакции.

Тираж: 2000